

OSLOMET

Maren Finckenhagen

**En begrepshistorisk analyse av
«seksuelle overgrep mot barn»**

**Masteroppgave i Sosialt Arbeid
OsloMet – storbyuniversitetet
Fakultet for samfunnsvitenskap**

Sammendrag

Denne masteroppgaven har hatt som mål å følge utviklingen om hvordan seksuelle overgrep mot barn har blitt skrevet fram i lovens forarbeider. Hvordan seksuelle overgrep mot barn har blitt straffet, og hvilken forståelse fenomenet har blitt møtt med, har utviklet seg mye i løpet av forrige århundre. Gjennom tre odelstingsproposisjoner har det blitt analysert fram betraktninger og perspektiver på seksuelle overgrep mot barn, i tidsperiodene 1927, 1961-1962 og 1999-2000. Oppgavens analytiske tilnærming er inspirert av Reinhart Kosellecks begrepsanalyse. Analysen legger til grunn at gjennom en studie av språket kan man lese hvordan begreper har endret seg i historien. Dette gjøres ved å studere begreper i sin egen samtid og sammenligne begrepets utvikling fra ulike tidsrom. Utviklingen har gått fra å betrakte seksuelle overgrep mot barn som et fenomen som krenker samfunnsmoralen – til at barnet blir betraktet som et enkeltindivid med rettigheter til å beskyttes for slike overgrep. Mot slutten av 1990-tallet og starten av 2000-årene har personer dømt for seksuelle overgrep mot barn i større grad enn før blitt en gruppe man ønsker å hjelpe. Hjelpen skjer i form av straffens preventive tanke om behandling – med mål om å endre den dømtes handlingsmønster.

Forord

Aller først vil jeg takke veilederen min Marit Haldar. Dine alltid gode eksempler, refleksjoner og konstruktive tilbakemeldinger har vært inspirerende og fantastisk nyttige i oppgaveskrivingen. Tusen takk for all god hjelp og kunnskap du har delt.

Også må jeg takke Julie, Emilie og Gunnbjørg for gode refleksjoner, språkvask og gjennomlesning. Alle nye øyne på teksten har vært nyttige, for å se på oppgaven fra andre perspektiver og komme ut av egen boble.

Så vil jeg takke familie og venner for alle deres støttende ord, og for gode, viktige og morsomme avbrekk i en sliten skriveinnsjutt.

Og sist men ikke minst vil jeg takke Synnøve og Mathilde, for at vi kunne dra dette lasset sammen. Er vel strengt tatt ingen hemmelighet at det ikke hadde gått uten dere. Tusen takk for at vi tåler hverandre på vårt verste og på vårt beste.

Oslo, mai 2019

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	ii
Forord.....	iii
1 Innledende ord.....	3
1.1 Problemstilling.....	4
1.2 Bakgrunn for temaet.....	5
1.3 Oppgavens struktur.....	7
2 Begrephistorisk analyse	9
2.1 Diakrone analysen.....	11
2.2 Synkrone analysen og det semantiske felt.....	11
3 Metode og analysestrategi.....	13
3.1 Et feltarbeid i tekstmateriale	13
3.2 Fra søk i tidsskrifter til lovforarbeider	15
3.3 Å analysere lovforarbeider	17
3.4 Hva er lovforarbeider?.....	18
3.5 Proposisjoner	19
3.6 Utvalget av proposisjoner.....	20
4 Analyser av odelstingsproposisjonene: Hvordan blir fenomenet forstått i sin samtid	22
4.1 Odelstingsproposisjon nr. 8. (1927).....	23
4.1.1 Historisk bakgrunn og kontekst.....	23
4.1.2 Utuktbegrepet vs. voldtekt	24
4.1.3 Barnets posisjon	29
4.1.4 Folkets reaksjon på utvidelsen av begrepet sedelighetslovbrudd.....	32
4.1.5 Opinionens påvirkningskraft	33
4.2 Odelstingsproposisjon nr. 40. (1961-1962).....	35
4.2.1 Historisk bakgrunn og kontekst.....	35
4.2.2 Utuktsbegrepets ulike former	36
4.2.3 Beskyttelse av barnet	40
4.2.4 Seksualdriften som årsak til sedelighetsforbrytelser.....	41
4.2.5 Et utilsiktet resultat av endringer i loven.....	44
4.3 Odelstingsproposisjon nr. 28. (1999-2000).....	46
4.3.1 Historisk bakgrunn og kontekst.....	46
4.3.2 Utuktbegrepet forsvinner	47
4.3.3 Enkeltindividets rettigheter	50
4.3.4 Barnets posisjon	51
4.3.5 Behandling av seksualforbrytere.....	53
5 Sammenligning av odelstingsproposisjonene: Hvordan utvikler fenomenet seg over tid	55

5.1	<i>Utuktbegrepets utvikling</i>	56
5.2	<i>Årsaken til utukt mot barn</i>	57
5.3	<i>Barnets posisjon</i>	60
6	Sammenfatning og avsluttende tanker	62
7	Litteraturliste	65

1 Innledende ord

Hvordan vi oppfatter sosiale fenomener og hva som er sosiale problemer, endrer seg med tiden. Seksuell vold, samt seksuelle overgrep mot barn, ansees i dag som et samfunnsproblem, da det er en offentlig og politisk debatt. Det kommer til uttrykk gjennom samfunnets ansvar for å forhindre og forebygge tilfeller av seksuelle overgrep og seksuell vold (Skilbrei & Stefansen, 2018, s. 11). På hvilken måte dette fenomenet har berørt det offentlige bildet er ulikt i historien, og denne historien har vært med på å forme den forståelsen vi har av fenomenet i dag. Ved å studere historien til begreper som beskriver ulike sider ved det sosiale og politiske samfunnet vårt, kan vi innhente nye perspektiver og forståelser om de sosiale og politiske fenomenene vi omgir oss (Kurunmäki, 2005, s. 178). I dette masterprosjektet vil jeg undersøke hvordan forståelsen og definisjonen av fenomenet seksuelle overgrep mot barn, har endret seg gjennom tiden. Dette ønsker jeg å gjøre ved å lese og studere ulike forarbeider til seksualloven. Å studere lovforarbeider kan fortelle oss interessante trekk og utviklinger i historien, fordi en lov gjerne forandrer seg i takt med samfunnet, der det foreligger en pågående samfunnsendring (Skilbrei & Stefansen, 2018, s. 86).

Straffebestemmelsene om sedelighetsforbrytelser har gjennomgått mange endringer i tiden løp. Lovens utforming av det straffbare og straffeverdige på dette området har skiftet med den kulturelle, religiøse og sosiale utvikling (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 5).

Økonomiske, sosiale og politiske prosesser kommer til uttrykk gjennom lovgiving, straff og lover. Som deltakere i samfunnet gir vi handlinger sosial mening, og vi kategoriserer handlinger som rett eller galt (Finstad & Høigård, 1996, s. 14-15). Ved å gjøre dette skiller vi i samfunnet mellom hva som er sosialt akseptert og ikke. I visse situasjoner vil dette bli sosialt sanksjonert – gjennom negativ respons fra befolkningen, og i andre tilfeller vil det kunne føre til straff. I det staten ser det nødvendig å reagere med straff legger loven til rette for hvilke verdier og normer som skal gjelde i samfunnet (Det Kongelige Justis- og Politidepartementet, 2008, s. 17). Hva man oppfatter som kriminelt og hvordan man definerer det er noe som har endret seg over tid. Ulike samfunnsbevegelser som skjer gjennom tidene, har vært med på endre hvordan man forstår og anser noe som sosialt avvikende og kriminelt (Halvorsen, 2017, s. 212). For eksempel var kvinnebevegelsen en viktig faktor til å forstå

hvordan synet på likestilling mellom kjønnene har endret seg, som deretter har preget lovgivningen (Halvorsen, 2017, s. 212). Homofili, og den politiske kampen for homofile, har skapt en bredere aksept i samfunnet. Ikke bare har den endret bestemmelsen i straffeloven, men også fjernet den såkalte homoparagrafen (Halvorsen, 2017, s. 213). Med dette som eksempler ser vi med andre ord at bevegelser og hendelser påvirker lovverket – og hvordan språket i loven endrer hvordan man forstår fenomener i samfunnet. Lover blir skrevet og endret med den hensikt at de skal henge med i samfunnsutviklingen (Skilbrei & Stefansen, 2018, s. 86). Det er derfor interessant å studere hvordan seksualloven over tid har kastet lys over synet på seksuelle overgrep mot barn. Med denne oppgaven ønsker jeg å gjøre en analyse som utforsker den historiske reisen for hvordan vi forstår seksuelle overgrep mot barn slik vi gjør i dag.

1.1 Problemstilling

Problemstillingen for oppgaven ser slik ut: *Hvordan har seksuelle overgrep mot barn blitt forstått og skrevet fram i lovens forarbeider i perioden 1927 til 2000?*

Jeg har begrenset tidsrommet for når jeg skal undersøke fenomenet til tre ulike tidsperioder. Disse er fra år 1927, 1961-1962 og 1999-2000. Typen lovforarbeider jeg har valgt ut er odelstingsproposisjoner. Odelstingsproposisjoner er regjeringens lovforslag til Stortinget. Da jeg gjorde meg kjent med seksuallovens utvikling, var det proposisjoner fra disse tre tidsrommene som utmerket seg som mest interessante. Mer om hva odelstingsproposisjoner er, og om hvorfor valget falt på de nevnte tidsperiodene, vil jeg gjøre rede for i oppgavens kapittel om metode og analysestrategi. I starten av denne perioden var seksuelle overgrep mot barn nylig blitt innført i straffeloven. Senere har fenomenet endret ordlyd, møtt kritikk og bekymret samfunnet på ulike måter. Da slike politiske dokumenter er skrevet i sin egen samtid, mener jeg at et slikt materiale kan gi spennende innblikk i spesifikke tidsrom. Tidsrommet for analysen er på over 80 år, og kan derfor fortelle om endringer over et nokså stort tidsspenn. Som en avgrensning valgte jeg å analysere kun tre proposisjoner. Det anså jeg som mest fordelaktig, fordi jeg kunne få muligheten til å gå mest mulig i dybden, og analysere fram så mange detaljer som mulig. Videre valgte jeg å analysere fenomenet i norske forhold. Fordi lovverket vil være forskjellig fra land til land, kan ikke oppgavens funn si noe om internasjonale forståelser om fenomenet. På grunn av proposisjonenes ulike formuleringer av fenomenet, veksler oppgaven mellom å analysere fenomenet som *utukt mot barn* til *seksuelle overgrep mot barn*. Jeg har valgt å studere utviklingen av denne

distinksjonen, og hvilken sosial posisjon barnet har i de ulike proposisjonene. Ved å studere disse elementene ved fenomenet, mener jeg analysen min har kommet fram til interessante funn om hvordan seksuelle overgrep mot barn har blitt forstått ulikt i historien.

1.2 Bakgrunn for temaet

Valget av tema for denne oppgaven startet det med en nysgjerrighet om temaet pedofili. Sammen med to medstudenter ønsket vi å gjennomføre et prosjekt der vi undersøkte hvordan pedofili blir møtt og forstått i dagens samfunn. Vi stilte oss spørrende til hva pedofili egentlig er, hvilke instanser i samfunnet som forsøker å forhindre at seksuelle overgrep mot barn skjer og hvordan man skal tilnærme seg temaet som en sosialarbeider? I forarbeidet av prosjektet forhørte vi oss med noen fagfolk som har skrevet om teamet, og vi leste oss opp om dagens aktualitet om teamet. Vi pratet blant annet med en terapeut som har behandlet mennesker som har begått overgrep mot barn, og med en journalist som har skrevet mye om temaet. I disse situasjonene opplevde vi at det var problematisk å vite hvordan vi skulle gå fram for å snakke om temaet. Fagfolkene hadde til dels ulik måte å tilnærme seg fenomenet. Begrepet pedofili fremstod som vanskelig og mer komplisert enn vi hadde antatt. Som et resultat av dette ønsket mine medstudenter og jeg å belyse temaet fra tre ulike innfallsvinkler. Det ga oss en mulighet til å belyse teamet fra ulike utgangspunkt som fremstod som spennende. Min interesse rettet seg mot hvordan selve begrepet pedofili blir brukt og hvilke forståelser man legger i det. Som en videreføring av denne nysgjerrigheten, ville jeg tilegne meg mer kunnskap om hvordan temaet har blitt forstått og betraktet tilbake i tid. I løpet av den metodiske prosessen oppdaget jeg at det kunne være vanskelig å spore begrepet pedofili i eldre tidsrom. Oppgavens vinkling utviklet seg derfor til å omhandle hvordan seksuelle overgrep mot barn har blitt forstått, og hvordan forståelsen har endret seg i det forrige århundre. Hvordan jeg kom fram til dette perspektivet ut ifra temaet pedofili, skal jeg redegjøre nærmere for i metodedelen av oppgaven.

Ved å studere hvordan seksuelle overgrep mot barn har blitt skrevet fram i et tidsperspektiv gjennom lovgivningen, kan oppgaven bidra til å belyse historiske forståelser om fenomenet og hvordan samfunnet møter tematikken. Gjennom en begrephistorisk analyse kan man tegne seg et bilde av erfaringer og virkeligheter fra historien. Dette gir en mulighet til å studere hvordan vi forstår vår verden på (Jordheim, 2004, s. 11). Ved å tilegne seg slik kunnskap om seksuelle overgrep mot barn, kan man i arbeidet som sosialarbeider møte tematikken med et større aspekt av forståelser. Det står sentralt for sosialarbeideren å hjelpe

folk med deres sosiale problemer, samtidig som man er opptatt av å forstå samfunnet og det sosiale rundt (Levin, 2004, s. 10). Innsikt og forståelser rundt reaksjonen på seksuelle overgrep mot barn, vil derfor være nyttig i møte med folks problemer knyttet til teamet. Dette kan være i arbeid med et barn som offer for seksuelle overgrep, med overgriperen selv samt offerets eller overgriperens pårørende. Loven er også sentral for dette arbeidet, da den legger føringer og retningslinjer for hvordan en sosialarbeider skal møte sosiale problemer (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 106). Av den grunn vil innsikt i loven og dens møte med seksuelle overgripere være nyttig for arbeidet til en sosialarbeider.

Før jeg analyserer den bakenforliggende reisen for hvordan man har forstått seksuelle overgrep mot barn, ønsker jeg å presentere noen perspektiver på hvilken plass fenomenet har i den offentlige debatten i dag, og hva den dreier seg om. Det er relevant fordi det beskriver fenomenets forståelse etter år 2000, og hvordan fenomenet har utviklet seg i årene etter.

Seksuelle overgrep mot barn er i dag ofte en handling som kategoriseres som pedofili, og personer som har begått overgrep mot barn blir stadig omtalt som pedofile (Hermstad, 2010, s. 17). Alle som har begått seksuelle overgrep mot barn vil likevel ikke passe i denne kategorien. På www.helsenorge.no betegnes pedofili som en seksuell forstyrrelse (Helsedirektoratet, 2018). Det påpekes videre at personer som føler en seksuell tiltrekning mot barn i prepuberal alder ikke *alltid* begår overgrep mot barn. Heller ikke alle tilfeller der noen har forgrepet seg på et barn skyldte en pedofil forstyrrelse (Helsedirektoratet, 2018). Flere norske forskere på feltet har undersøkt hvorvidt disse personene individuelt faktisk opplever å ha barn som en seksuell preferanse. Knut Hermstad (2010) viser gjennom sine intervjuer med innsatte dømt for seksuelle overgrep mot barn, at drivkraften og motivene for et overgrep kan være andre enn den rent seksuelle preferansen (Hermstad, 2010, s. 19-20). Selv om pedofilbegrepet ofte er beslektet med dem som er dømt for seksuelle overgrep mot barn, er forståelsen av handlingen likevel ikke alltid lik forståelsen av hva pedofili er. Dersom man leser om seksuelle overgrep mot barn vil pedofilbegrepet ofte dukke opp, men som vist har de nødvendigvis ikke noe med hverandre å gjøre.

Utover dette er loven er med på å definere hvordan vi forstår seksuelle overgrep mot barn i dag. Her anvendes den seksuelle lavalderen som et hovedelement for å kategorisere når overgrepet er skjedd mot et barn. Den seksuelle lavalderen vi har i Norge er 16 år, og alle under 16 år anses ifølge loven som barn (Langfeldt, 2013, s. 86). Aldersgrensen blant annet

satt for å nettopp beskytte barn mot seksuelle overgrep. I dette inngår også annen seksuell omgang, som berøring eller stimulering av kjønnsorgan uten samleie. Den seksuelle lavalderen skal også beskytte barna for de psykiske skadene overgrepet kan påføre et barn som ikke føler seg moden eller klar for seksuell omgang (Barneombudet, 2019b; Langfeldt, 2013, s. 86). Personer som er dømt for seksuelle overgrep mot barn tilbys i dag behandling. Det er vanlig at de blir utredet for å ha en diagnose som pedofil, noe som viser seg å gjelde de færreste. Uten en diagnose står man igjen med å anta at det må være noe galt psykisk eller emosjonelt, for å kunne forklare overgrepet. Terapien eller behandlingen som benyttes har derfor ikke nødvendigvis noe mål om å gjøre personen frisk, men ønsker som regel å endre atferdsmønsteret slik at man kan forhindre nye overgrep (Hermstad, 2010, s. 140). Det å forgripe seg på et barn er imidlertid en straffbar handling, og personer dømt for seksuelle overgrep mot barn får tilbud om behandling fordi man ønsker å forhindre nye overgrep. Ved å tilby et behandlingsprogram, uavhengig om de kaller seg – eller blir diagnostisert som pedofile, vil det tilskrive dem en posisjon i et behandlingsperspektiv (Hermstad, 2010, s. 140). Lovens rolle i den offentlige debatten om fenomenet, definerer altså hvem som er barnet i et seksuelt overgrep, og definerer de straffeverdige rammene rundt handlingen. Hvordan handlingen straffes, og hvorfor loven betrakter handlingen som straffeverdig, er med på å danne et utgangspunkt for den forståelsen vi iletter fenomenet.

Hvilken plass fenomenet har i den offentlige debatten i dag kan derfor sies å være noe uklar. Man veksler mellom å forstå fenomenet som en forstyrrelse fordi personen har barn som tenningsobjekt, til å forstå at det foreligger andre psykiske plager som har ført til overgrepet. På grunn av lovens seksuelle lavalder, er handlingen straffbar uavhengig av hvordan overgrepet begrunnes. Lovens seksuelle lavalder er viktig for dagens forståelse, da den er med på å definere når offeret er et barn eller ikke. Lovens innhold og hvordan man gjennom straffen håndterer den straffedømte, plasserer imidlertid handlingen i et behandlingsperspektiv. Slik sett favner handlingen i dag mange ulike forståelser, og i det offentlige bildet diskuteres fenomenet ofte fra politikere og fagfolk (Søftestad, 2018, s. 56-57)

1.3 Oppgavens struktur

Denne oppgaven er delt opp i seks kapitler. Til å begynne med vil oppgaven presentere det teoretiske rammeverket som er anvendt. Teorien er basert på min tolkning av Reinhart Koselleck sin historiske begrepsanalyse, og vil være utgangspunktet for analysen og

diskusjonen i oppgaven. I oppgavens tredje kapittel gjøres det rede for studies metode og analysestrategi. Prosessen som ble foretatt for å velge ut datamateriale vil her forklares. Deretter vil det utdypes hva lovforarbeider er. Til slutt i det metodiske kapittelet vil det endelige utvalget av lovforarbeider presenteres, som er odelstingsproposisjoner. Det vil her også begrunnes hvorfor valget falt på det presenterte utvalget av odelstingsproposisjoner. Fjerde kapittel er oppgavens hoveddel, som er den begrepshistoriske analysen av odelstingsproposisjonene. Kapittelet er delt opp i tre underkapitler. Disse underkapitlene tar for seg hver sin odelstingsproposisjon i kronologisk rekkefølge, som er odelstingsproposisjon nr. 8 (1927), odelstingsproposisjon nr. 40 (1961-1962) og odelstingsproposisjon nr. 28 (1999-2000). Det vil i hvert delkapittel analyseres hvordan seksuelle overgrep mot barn blir skrevet om og forstås i proposisjonens egen tid. I femte kapittel gjøres det en sammenligning av de analytiske funnene, og studerer utviklingen av hvordan fenomenet har endret seg. Kapittel seks presenterer noen avsluttende tanker, samt hvordan utviklingen og endringer om hvordan man forstår seksuelle overgrep mot barn kan være nyttig for i arbeidet til en sosialarbeider.

2 Begrepshistorisk analyse

Kosellecks sin begrepshistoriske analyse vil være utgangspunktet for forskningsprosjektets analyseverktøy. Metoden kan bidra til forståelse av den historiske virkeligheten, samt hvordan språket har påvirket historien. Gjennom språket kan man lese om historiske endringer og begivenheter, og språket kan fungere som en historisk «indikator» på hvordan historien har utviklet seg. Samtidig er språket med på å legge føringer for hvordan vi forstår og erfarer vår sosiale virkelighet, og slik kan språket fungere som en «faktor». Det vil si at begreper fungerer som en *indikator* da de kan si noe om hvordan historien endrer seg, samtidig som begrepene er en bidragende *faktor* for historisk endring (Jordheim, 2001, s. 126; Koselleck, 1996, s. 61). Denne vekselvirkningen mellom språket og historien står sentralt ved Kosellecks metode. Med denne vekselvirkningen forener ikke Koselleck nødvendigvis begrep og historie og ser på dem som ett, han forstår dem som en gjensidig avhengighet, et spenningsfelt der språket og historien påvirker hverandre – men eksisterer likevel som to nivåer som skilles fra hverandre. Denne sammenhengen mellom språket og historien er hovedelementet ved Kosellecks metode (Jordheim, 2001, s. 126-127).

Videre benytter han seg av to analysestrategier i metoden, som legger til rette for ulike historiske perspektiver å studere analysebegrepet i. Det er den diakrone og synkrone analysen, som fremstår som grunnsteiner for Kosellecks analyseverktøy. Kort forklart ønsker den diakrone analysen å gjøre en historisk sammenligning av analysebegrepet fra ulike tidsrom. Den synkrone analysen er interessert i å studere begrepet i sin egen samtid, og utforske hvilke andre ord og begreper begrepet opptrer sammen med (Kurunmäki, 2005, s. 187). Oppgaven vil etterhvert i dette kapitlet gå mer i dybden av hva analysestrategiene innebærer.

En begrepshistorisk analyse forstår ikke begreper som uforanderlige og entydige fenomen, men tolker begreper som flertydige og noe som endrer seg historisk. Ved å forstå begreper som et historisk fenomen åpner metoden opp for å studere begrepets innhold som går utenfor de sosiale og politiske perspektivene som vi tar for gitt og fremstår som selvforklarende (Kurunmäki, 2005, s. 181-182). Koselleck forstår språket som en samling av erfaringer. Samtidig kan språket – gjennom hvordan vi ordner det og dets språklige sammenhenger, gi uttrykk for kommende erfaringer (Jordheim, 2004, s. 11). Dette skjer ved at fortidens historie og erfaringer danner et bilde om en mulig fremtid (Jordheim, 2004, s. 13). Denne samlingen

av erfaringer som danner et språk, vil altså bestemme hvordan vi forstår verden og vår historie (Jordheim, 2004, s. 11).

Det er nødvendig å ha innsikt i konteksten og de større sosiale og politiske sammenhengene for å forstå endringene og meningene bak et hvert begrep (Koselleck, 1994, s. 7). Sosiale og politiske endringer i historien skjer gjerne fortere enn begrepsendringer, som vil si at endringer som skjer i språket ikke nødvendigvis korresponderer nøyaktig i tid som de historiske endringene (Koselleck, 1996, s. 66). Språkets diakrone tid gir oss en tidslinje der det finnes en fortid og en fremtid, og mellom disse handlingsrommene finner vi nåtiden som binder sammen fortid og fremtid. I tillegg finnes den synkrone *samtiden* (Jordheim, 2004, s. 13). I den synkrone tiden betrakter man ikke fortiden, fremtiden og nåtiden som en kronologisk og lineær sammenkobling på samme måten, men erfaringene fra tidene vil kunne opptre i forskjellige lag i samtiden (Jordheim, 2004, s. 14).

Koselleck understreker skillet mellom ord og begreper, som er viktig å bite seg merke i for at analysen ikke skal bli en ren ordhistorie. Ikke alle ord har en sosial og politisk kontekst, men eksisterer som ord uten noen flertydighet. Slike ord kaller han for *begrepsbegreper* eller *grunnbegreper*. Med dette menes det at begreper vil kunne være flertydige, mer flytende enn ord og kan endre seg over tid. Et ord vil ifølge Koselleck være entydig, og eksistere som statiske betegnelser uten noen gitt kontekst (Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 68-69). Ved å bruke begrepet *likestilling* som et eksempel, kan vi si at begrepet kan inneholde ulike perspektiver som likestilling mellom kjønn, likestilling mellom etnisitet eller alder (Ryste, 2018; Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 69). Et ord vil derimot ikke ha dette flertydige betydningsrommet. Man kan for eksempel analysere begrepet *utbrent* som et begrep som tidligere har vært et ord. Begrepet i sin opprinnelige betydning er et ord som beskriver noe som har brent ut. Ordet har i den betydning ingen historisk kontekst eller blitt tilknyttet noen spesiell situasjon. Med tiden har begrepet utviklet seg til å beskrive former for fullstendig utmattelse, i form av både psykiske og fysiske plager (Kjølseth, 2009). Blant annet tidligere statsminister Kjell Magne Bondevik brukte begrepet for å beskrive sin utmattelse og depresjon som statsminister i 1998 (Rugland, 2002). For at ord skal bli begreper mener Koselleck det må skje gjennom en kollektiv sosial og politisk endring eller utvikling (Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 69). Så fort vi har brukt ordet i en spesiell situasjon, har vi gitt ordet en mening og en relasjon til noe – som gjør at et ord kan utvikle seg til et begrep (Koselleck, 1994, s. 8). Med dette understreker Koselleck at det likevel er en sammenkobling

mellom ord og begreper – da alle begreper er koblet til et ord, men begrepene sier mye mer enn et ord (Ifversen, 2007, s. 90; Kurunmäki, 2005, s. 209).

2.1 Diakrone analysen

Det faktumet at et begrep er flertydig gjør at en begrepshistorisk analyse er mulig. Begrepene har et betydningsrom som kan fortolkes og studeres fra mange ulike posisjoner og tidsrom (Åkerstrøm Andersen, 1999). Som allerede nevnt, ser Koselleck det nødvendig å studere begreper både synkront og diakront. Man vil da kunne dekke over mest mulig av begrepets historiske posisjon og flertydighet. Ved å studere begrepet diakront åpner man opp for å analysere hvordan et begreps dannelse har skjedd, sammenligne begrepet i ulike tidsrom og danne et bilde av hvordan betydningsrommet har utviklet seg (Kurunmäki, 2005, s. 187; Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 67-68). Begrepets diakrone analyse vil derfor kunne skape tidslinjen som gir oss et perspektiv av en fortid, nåtid og fremtid. Ved å studere begrepene diakront kan man utforske hvordan ord har blitt til begreper, eller hvordan begreper knytter seg til nye ord over tid. Innenfor den diakrone analysen er man derfor opptatt av hvordan og når ord blir begreper og hvilken betydning man gir ordet (Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 66).

2.2 Synkron analysen og det semantiske felt

Selv om det historiske spennet av et begrep står sentralt i en begrepshistorisk analyse, ser Koselleck den synkron analysen ved metoden sin som vel så viktig. Den synkron analysen går ut på å studere hvordan analysebegrepet opptrer sammen med andre begreper. (Kurunmäki, 2005, s. 187). Begrepet blir her analysert i en spesifikk situasjon der man er interessert i å studere begrepet med utgangspunkt de sosiale og lingvistiske kontekstene som er sentrale i det gitte tidsrommet. Sammenlignet med den diakrone analysen, er man her i større grad interessert i hvilke andre ord eller begreper som analysebegrepet knyttes til, enn man ønsker å studere den lineære utviklingen (Kurunmäki, 2005, s. 187). Koselleck mener likevel det er umulig å separere den synkron og diakrone analysen. Det temporale perspektivet i den diakrone analysen, vil alltid inneholde deler ved nåtiden. På samme måte som det aktuelle tidsrommet i den synkron analysen – samtiden, vil inneholde elementer av et fortid, nåtid og en fremtid (Koselleck, 2002, s. 30). Når man studerer hvilke begreper som opptrer sammen med selve analysebegrepet, utforsker man hvilke synonymer, antonymer og andre beskrivende begreper det opptrer sammen med, og dette betydningsrommet kaller han for «det semantiske felt». Det semantiske feltet er det mest sentrale ved den synkron analysen. Koselleck har ikke utviklet eller definert strategien veldig detaljert (Åkerstrøm

Andersen, 1999, s. 72), derfor vil jeg i min analyse fortolke presentasjonen av det semantiske felt, og anvende den deretter.

For å danne et semantisk felt studerer man antonymer, her også kalt motbegreper, og synonymer som opptrer i relasjon til analysebegrepet. Motbegreper anvendes for å skape et bilde av hvordan et begrep får sin betydning forstått til forskjell fra noe annet (Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 72). Pedofili i motsetning til normal seksualitet forklarer at pedofili er noe som viker fra normene og forventningene vi har til seksualitet i samfunnet. Synonymene kunne potensielt vært seksuelt avvikende, parafili, barneovergriper eller noe som har vært diskutert i senere medieoppslag – begrepet monster. Å kartlegge slike begreper, og analysere dem, vil kunne si noe om hvilke betydninger analysebegrepet har i den gitte tiden og konteksten (Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 72). Et begrep vil likevel aldri kunne være helt synkront med sin egen samtid, da synonymer og motbegreper vil være påvirket av elementer ved fortiden og fremtiden (Jordheim, 2004, s. 13). Dette poenget styrker Kosellecs teori om spenningsfeltet mellom den synkrone og diakrone analyse

3 Metode og analysestrategi

I dette kapittelet vil det gjøres rede for hvilken metodisk fremgangsmåte som er benyttet for å innhente datamaterialet. Hvilken metode som benyttes for å undersøke prosjektets forskningsspørsmål er viktig for å støtte opp under oppgavens analytiske funn. Den metodiske fremgangsmåten bidrar til å forstå hvordan kunnskap skapes ut ifra forskerens møte med forskingsfeltet (Leseth & Tellmann, 2014, s. 22). Da målet med den begrephistoriske analysemetoden er å analysere den historiske utviklingen av et begrep, la dette til dels retningslinjer for gangen i metoden. Innledningsvis beskrives prosessen som førte til utvalget av tekstmaterialet som skal analyseres. Deretter redegjøres det for hvilke hensyn og avgjørelser som ble tatt for å overveie valget. Til slutt begrunnes valget av det endelige tekstmaterialet.

3.1 Et feltarbeid i tekstmateriale

Ettersom det teoretiske utgangspunktet for analysen var å studere historien gjennom tekst, var det mest nærliggende å innhente foreliggende tekstmateriale. Når man anvender et slikt type datamateriale, utgjør det som regel et utvalg av tekster som er skrevet for et annet formål enn hva som er oppgavens forskningsspørsmål (Thagaard, 2009, s. 62). Fordelen med å anvende et slikt type materiale var at de er skrevet forut for dette prosjektet, slik at å lese autentiske tekster fra ulike historiske tidspunkt ble mulig. På den måten åpner det muligheten for å lese om den faktiske perioden for begrepet som skal analyseres. Noe av styrken ved å anvende en slik kvalitativ metode er at man kan tilegne seg fordypende kunnskap om sosiale fenomener (Thagaard, 2009, s. 11). Spørsmålet var dermed: Hvilket tekstmateriale trengs for å svare på problemstillingen?

For å studere et begreps utvikling fremstod det som fordelaktig å anvende et utvalg av tekstmateriale som kunne sammenlignes. Videre var det nødvendig å finne tekster som kunne være relevante for begrepet som skulle analyseres. Da utgangspunktet var å studere begrepet pedofili, var det vanskelig å anta hvor langt tilbake i tid pedofili i det hele tatt hadde vært et tema det var snakk om. Det er den dag i dag et tabubelagt tema (Søftestad, 2018, s. 56-57), og det er rimelig å anta at det tidligere var desto mer tabubelagt. Derfor var det en utfordring å forestille seg hvilke fagdisipliner, offentlige dokumenter eller akademiske tekster som sannsynligvis hadde skrevet om temaet tilbake i tid. På bakgrunn av denne antakelsen, kunne det være hensiktsmessig å lete etter tekster som ikke eksplisitt skrev om begrepet pedofili, men som berørte temaet på andre måter. Det kunne for eksempel være tekster som omhandlet

voksne menneskers seksuelle tiltrekning av mindreårige/prepuberale barn, seksuelle avvik eller seksuelle overgrep mot barn. En start var å lese om begrepets opprinnelse, for å få vite mer om hvilke disipliner som har betraktet fenomenet tilbake i tid.

Som en metodisk fremgangsmåte ble det først skilt mellom hva som fremstod som sentrale verk, og hva som kunne anses som mer perifere tekster om temaet (Thagaard, 2009, s. 63). Søkeprosessen startet med noen overordnede søk i Google Scholar, duo og i OsloMet sin biblioteksdatabase – mest av alt for å få et overblikk over hva som har blitt skrevet om. Hvordan tidligere studenter har tilnærmet seg temaet var også gjenstand for undersøkelse, samt studie av deres litteraturlister (Thagaard, 2009, s. 63). Søkeordene som ble anvendt var: «pedofili», «seksuelle overgrep mot barn», «pedofile», «avvikende seksuell orientering» og «parafili». Temaet ble som regel skrevet om innenfor psykologi, medisin, barnevern, humanistiske og sosiologiske fag, juss samt kriminologi. Temaet berørte med andre ord mange forskjellige områder og profesjoner. Litteraturen var ofte skrevet om fra barnets side, i barnevern, psykologi og medisin, gjerne i relasjon med traumer og hjelpeapparater for overgrepsofre. Litteraturen som berørte offerperspektivet ble lagt noe til side, da studiet av fenomenet pedofili var av større interesse. Selve pedofilibegrepet dukket som regel opp i psykologiske, men også i sosiologiske og andre humanistiske fag. Et søk av de samme ordene på engelsk ble også foretatt. En sammenfatning av engelske og norske tekster viste seg derimot å bli en utfordring: Den historiske konteksten ville være ulik, og analyseprosessen følgelig mer omfattende. Dette ga et visst overblikk over hva som fantes av overordnet litteratur om temaet og hva tidligere forskere har skrevet om. Den mest sentrale norske litteraturen så ut til å være skrevet av sexologen Thore Langfeldt. Han har skrevet om selve fenomenet i blant annet ulike bøker som *Sexologi* (1993), *Erotikk og fundamentalisme* (2005) og *Seksualitetens gleder og sorger* (2013), samt en rekke artikler i psykologiske tidsskrift om seksuelle overgrep mot barn og om pedofili. Aktuelt er også Kunt Hermstad sin avhandling: *Forbrytelse og selvforståelse: Om menn som begår seksuelle overgrep mot barn* (2010), og Siri Søftestad sin bok: *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*. Disse var skrevet innenfor sosiologien og humanistisk fakultet.

Kjennskap til litteraturen innenfor sexologi og psykologi ble først lagt til grunn. I disse tekstene ble den tysk-østeriske psykiateren Richard von Krafft-Ebing presentert som en av de første som introduserte idéer om seksuelle avvik, og betegnet det seksuelle avviket som omfattet seksuell omgang med barn som pedofili. Gjennom hans studier i psykiatrien, så det

ut til at han var en av de første som introduserte begrepet pedofili i 1886 (Langfeldt, 2013, s. 90-91). Psykologi eller medisin var derfor et felt hvor begrepet kunne tilhøre tilbake i historien.

3.2 Fra søk i tidsskrifter til lovforarbeider

Med dette som bakgrunn kunne medisinske eller psykologiske tidsskrifter være nyttige kilder. Fordelen ved å kunne bruke tidsskrifter som datamateriale er at tidsspennet av tekster gjerne er stort, og det er tekst som er mulig å sammenligne. Derfor førte veien videre til Deichman hovedbibliotek. Muligheten til å studere og slå opp i gamle tidsskrifter åpnet seg. Til å starte med var idéen å analysere et utvalg artikler, utgitt fra samme tidsskrift, men fra ulike tidsrom. Tidsskrift for Den norske legeforening, virket som et fruktbart sted å kikke i første omgang. Bibliotekarene var behjelpelige med å finne en rekke tidsskrifter fra langt tilbake i tid. Ved en rask titt i noen medisinske tidsskrift virket det som en forholdsvis omfattende prosess å ta for seg manuelt. En av bibliotekarene foreslo å søke gjennom Nasjonalbibliotekets digitale søkemotor i norske og nordiske tidsskrifter. Det gjorde prosessen mindre tungvint, da det muliggjorde relevante søk i alle norske og nordiske tidsskrift. Denne søkeprosessen ga en del funn innenfor fagfelt som psykologi, medisin, og sosiologi. Dette stemte overens med de overordnede søkene mine. Det som derimot fremstod som interessant, var at de eldste tidsskriftene som var registrert i det digitale biblioteket var fra 1980-tallet og oppover. Det kunne være spennende å se om det var mulig å finne eldre litteratur, da begrepet allerede hadde vist seg så tidlig som tilbake i 1886.

Videre anbefalte en bibliotekar å undersøke i ulike norske *tidsskriftindekser*. Dette er bøker som tematisk ordnet har dokumentert alle artikler som er gitt ut i ulike tidsskrifter, i et gitt tidsrom. Her ble det mulig å bla mer effektivt gjennom artikler som hadde blitt utgitt i medisinske- og psykologiske tidsskrifter. Dette gjorde leteprosessen etter relevante titler noe enklere, fremfor å lete i hvert enkelt tidsskrift. Temaene «legevitenskap» og «psykologi» var av hovedsakelig interesse. Innenfor legevitenskapen var det en underordnet overskrift som het «psykiatri», som kunne være et fruktbart sted å lete, da begrepet pedofili hadde dukket opp innenfor denne fagdisiplinen tidligere. Etersom kvalitative studier krever at forskeren er fleksibel i det metodiske arbeidet sitt, var jeg åpen og søkte også etter andre begreper eller formuleringer som kunne være relevante (Thagaard, 2009, s. 21). I tidsskriftindeksene fra 1953-1964, fantes det mer eller mindre ingen titler som virket treffende for temaet.

Videre kunne bibliotekarer på Nasjonalbiblioteket opplyse om et nettbibliotek som studenter og ansatte ved forskingsinstitutter har tilgang på; beta.nb.no. Her har biblioteket digitalisert en rekke dokumenter, bøker, tidsskrifter og avisartikler, enda lenger tilbake i tid enn 1980-tallet. Denne digitaliseringen ga muligheten til å lettere finne relevant data, i en større mengde eldre tekster, som var mer effektivt enn ved å bla i de fysiske. Begrepene og formuleringene fra det overordnede søket ble også anvendt her. Dette var begreper som: «overgrep mot barn», «seksuelle overgrep + barn», «seksuelle avvik», «avvikende seksualitet», «pedofili» og «parafili». Disse funnene sammenfalt med treffene fra tidsskriftindeksene: Mer eller mindre ingen tekster fra eldre tidsrom enn 1980-tallet fremstod som relevante. Det var likevel en god erfaring for videre litteratursøk, da fremgangsmetoden hadde gitt kunnskap om hvordan og hvilke steder det kan være lurt å lete fram litteratur.

Med så få funn kunne det tyde på at feil begreper og formuleringer ble anvendt, i forsøk på å treffe måten temaet ble omtalt i tidligere tidsperioder. Derfor var det nødvendig å gå tilbake til de mest sentrale tekstene om temaet og innhente en bredere kunnskap. Det ble nødvendig å gå mer i dybden av bakgrunnsstoffet, for å se om det kunne lede an til en annen relevant innfallsvinkel. Litteratur om sexologi og parafilier ble her igjen sentralt. Pedofilibegrepet dukket opp sammen med begrepet *pederasti*. Begrepet stod som regel i sammenheng med voksne menns tiltrekning til unge gutter. Pederasti ble brukt i antikkens Hellas, men ble i større grad brukt om homofili enn om pedofili (Langfeldt, 1993, s. 211). Dette var likevel et begrep å bite seg merke i, da det muligens kunne være en innfallsvinkel for omtale av pedofili i tidligere tidsrom.

Et overordnet søk på begrepet «pederasti» i nasjonalbibliotekets nettbibliotek førte til temaet som omhandlet utviklingen av den nye straffeloven. Denne ble utarbeidet mot slutten av 1800-tallet. Begrepet stod riktignok i sammenheng med bestemmelsen av homofili – men under datidens nye kapittel om sedelighetsloven (Langfeldt, 2005, s. 95). Et annet funn var et lovforarbeid fra 1955 som hadde benyttet seg av begrepet *pederasti*. Begrepets plass i lovforarbeidet stod igjen sammen med datidens kriminalisering av homofili. Lovverket som har straffet homofili var en tematikk det ikke var ønskelig å blande med oppgavens fokus på overgrep mot barn. Begrepets plass i sedelighetsloven og funnet av et lovforarbeid satte derimot i gang tanken på å lete i tekster som var relatert til loven.

Fokuset flyttet seg deretter til seksualloven og lovforarbeider. I den forbindelse ble Lovdatas nettside relevant, da den tar for seg dagens gjeldende straffelov og kapittel 26. om seksuallovbrudd. Under dette kapittelet stod de siste lovforarbeidene som hadde blitt gjort av bestemmelsen oppført. Utviklingen av seksualloven ble nøye undersøkt, som dannet en oversikt over hvilke lovendringer seksualloven har gått gjennom. Det viste seg at seksualloven hadde en spennende historie når det gjelder lovbestemmelsen om seksuelle overgrep mot barn. Allerede i 1927 ble det tatt opp viktige lovforslag som omhandlet seksuelle overgrep mot barn, og i løpet av 1960-årene ble lovens minstestraff tatt til vurdering (NOU 1997: 23, 1997, s. 8). Med dette som bakgrunn ble begrepet pedofili lagt bort, og fokuset rettet seg mot betegnelsen «seksuelle overgrep mot barn». I tillegg kunne lovforarbeider se ut til å være en god idé å bruke som analysemateriale.

Det ble gjort en systematisk gjennomgang av de tidligere lovforarbeidene til seksualloven på Lovdata sin hjemmeside. Videre ble enkelte tilhørende utredninger (NOU-er) søkt opp. I NOU 1997: 23 stod det oversiktlig om seksuallovens utvikling, og om hvilke lovforarbeider som har vært betydningsfulle for endringer av seksualloven (NOU 1997: 23, 1997, s. 8). Dette gjorde at valget falt på å anvende et utvalg av seksuallovens tidligere lovforarbeider som endelig tekst- og analysemateriale. På Stortingets hjemmeside var det enkelt å søke opp eldre lovforarbeider. I tillegg fremstod lovforarbeider som et godt tekstmateriale for en sammenlignende analyse.

3.3 Å analysere lovforarbeider

I mange kvalitative studier er det vanlig å bruke dokumenter som analysemateriale (Krumsvik, 2014, s. 145). Hva som inngår som dokumenter i en slik kvalitativ studie kan være «(...) alle salgs skriftlige kilder som er tilgjengelige for forskerens analyser. Det kan være skrifter av privat karakter, som dagbøker og brev, eller offentlige skrifter, som stortingsmeldinger og årsrapporter» (Thagaard, 2009, s. 62). Gitt denne definisjon, faller lovforarbeider innunder kategorien dokumentanalyse. Lovforarbeider er interessante å studere fordi de begrunner hvorfor man en gang har ønsket å endre elementer ved loven (Backer, 2013, s. 32-33). Når man analyserer offentlige dokumenter historisk er man gjerne opptatt av hva teksten kan fortelle oss om forholdene rundt en hendelse (Thagaard, 2009, s. 62-63). Lovforarbeider kan altså fortelle oss noe om konteksten og forholdene rundt seksuelle overgrep mot barn – som kan gi beskrivelser om hvordan man forstår handlingen. Da

tekstene er et offentlig dokument og tilgjengelig for alle, fremstod det som et pålitelig materiale å anvende. Det er fordi en hvilken som helst annen forsker kan ta for seg det samme datamaterialet og studere de samme forholdene (Thagaard, 2009, s. 198-199). Tekstene er også gyldige kilder å studere, fordi de sier noe om de faktiske forholdene som skal analyseres (Thagaard, 2009, s. 201). De er skrevet i sin egen samtid, og er derfor gode kilder for å kunne fortelle noe om sin egen historie. I de følgende underkapitlene vil hva lovforarbeider er beskrives mer i detalj. Til slutt vil det presenteres hvilke lovforarbeid som endte med å utgjøre analysematerialet, og hvorfor valget falt på disse.

3.4 Hva er lovforarbeider?

Lovforarbeider kan være ulike dokumenter som er utarbeidet med hensikt om å endre en lovtekst. Slike dokumenter kan være innstillinger, NOU – Norges offentlige utredninger, eller proposisjoner (Eskeland & Høgberg, 2017, s. 132). I lovens forarbeider opplyses det om hva som er formålet med loven, det skal legges mest mulig til rette for hvordan man skal tolke en lov og de skal opplyse oss om forhistorien i loven. Ved å lese lovforarbeider kan man tilegne seg mer kunnskap om hvordan de har gått fram, samt hvorfor de har gått fram som de har gjort i utformingen av en lov (Andenæs, 2002, s. 79-80).

I Norge er det Stortinget som vedtar og bestemmer hvilke lover som skal gjelde. Når en lov skal endres eller vedtas er det regjeringen som danner et forslag som videre fremmes til Stortinget. I løpet av denne prosessen utarbeides det er rekke lovforarbeider. Slik Inge Lorange Backer presenterer i sin bok: *Loven – hvordan blir den til* (2013), vil lovforberedelsen gå gjennom ulike faser. Til å begynne med nedsettes det ofte et utvalg fra regjeringen som skal utrede lovendringsforslaget. Denne utredningen publiseres deretter i en *sakkyndig innstilling*, som i dag utgjør NOU-serien (Eskeland & Høgberg, 2017, s. 132). I etterkant kan utredningen bli lagt fram for en høring, der andre berørte offentlige instanser (eks. berørte organisasjoner kan inviteres til en høring) legger fram sitt syn eller svarer på spørsmål (Regjeringen, 2017). Videre formuleres et konkret lovendringsforslag som utgjør en proposisjon, med tittelen *Odelstingsproposisjon* (Ot.prp.) (endret til tittelen *Proposisjon til Stortinget* (Prop. L.) etter 2009). Regjeringer har her tatt et standpunkt til lovendringsforslaget som skal presenteres til Stortinget (Eskeland & Høgberg, 2017, s. 132). Etter proposisjonen er behandlet i Stortinget presenteres synet på lovendringsforslaget i en innstilling, med tittelen *Innstillinger til Odelstinget* (Eskeland & Høgberg, 2017, s. 132). NOU-er blir i praksis stadig omtalt som en innstilling, men skal ikke forveksles med

innstillingen som har blitt behandlet av Stortinget. I de to eldste proposisjonene denne oppgaven tar for seg, henvises det som regel til en innstilling. Med disse innstillingene refereres det til den *sakkyndige innstillingen*, altså den offentlige utredningen som er utarbeidet i forkant av proposisjonen (tilsvarende en NOU).

3.5 Proposisjoner

Blant disse ulike lovforarbeidene er det proposisjoner, eller odelstingsproposisjoner, som utgjør selve analys materialet i denne oppgaven. Det vil derfor være nyttig å utdype noe mer om hva en proposisjon er og ser ut, samt hvordan de blir utformet.

Når Stortinget vedtar en lovendring, er det stort sett alltid på bakgrunn av lovendringsforslag som presenteres i proposisjoner fra regjeringen (Backer, 2013, s. 52). Ettersom en proposisjon ofte bygger på uttalelser og synspunkter som er redegjort for i en sakkyndig innstilling eller NOU, er det i strafferetten vanlig å ikke legge stor vekt på å skille disse dokumentene (Eskeland & Høgberg, 2017, s. 132-134). Utarbeidelsen av forslaget i proposisjonen gjøres vanligvis av departementene. Departementene er de som sitter med mest fagkunnskap og kompetanse om den loven som skal endres (Regjeringen, 2017). I denne oppgaven er alle proposisjonene som skal analyseres utarbeidet av Justis- og Politidepartementet. Dette departementet har som hovedmål å skire samfunnet og folkets trygghet, samt garantere at rettssikkerheten blir opprettholdt (Østbø, 2010, s. 337). Regjeringen er den som til slutt fremmer forslaget til Stortinget, som da vil vedta om forslaget skal innføres eller ikke (Østbø, 2010, s. 335).

Det er svært vanlig at en proposisjon innledes med et sammendrag av hva proposisjonen tar for seg. Dette inneholder proposisjonens sentrale spørsmål og hva som er motivet for selve forslaget. Det fremstår gjerne som et salgs sammendrag. Deretter gjøres det rede for noe av bakgrunnen for lovforslaget som skal vedtas. Det kan for eksempel være samfunnsmessige forhold eller internasjonale forpliktelser som er årsaken til behovet for en ny lov eller en lovendring. Her er det også vanlig å presentere hva som er gjeldende rett. Høringen som eventuelt har blitt gjort fremstilles også som en del av innledningen (Backer, 2013, s. 56-57). Hoveddelen i en proposisjon består deretter av selve begrunnelsen for lovforslaget. Disse begrunnelsene deles som oftest opp i generelle og spesielle merknader. De generelle merknadene dreier seg om regjeringen og departementets syn på de overordnede spørsmålene i proposisjonen. Det kan være prinsipielle eller store endringer av en gjeldene

lov, om det er noe regjeringen ønsker å fremme politisk eller om det eventuelt har vært uenigheter i høringen. De spesielle merknadene retter seg mot domstolene og rettsanvendere. Slike merknader kan for eksempel være presisering av ord eller uttrykk som gir retningslinjer for hvordan ordlyden i hver enkelt paragraf skal tolkes (Backer, 2013, s. 56-57).

3.6 Utvalget av proposisjoner

Tidspunktet for når jeg skulle starte begrepsanalysen begrenset seg naturlig til da straffeloven av 1902 trådte i kraft, som også var da sedelighetsforbrytelser, datidens seksualforbrytelser ble tatt inn i straffeloven (Langfeldt, 2005, s. 97). Sedelighet var et begrep som ble mer brukt i løpet av 1800-tallet, og da straffeloven av 1905 avløste kriminalloven av 1842, ble kriminallovens kapittel 18 «Om Løsagtighed» erstattet med sedelighetsloven (J. C. Elden, 2017a). Den nye straffeloven ble på denne tiden sett på som et banebrytende arbeid både nasjonalt og internasjonalt. I løpet av 1920-årene møtte den likevel kritikk blant det norske folk, spesielt lovverket som rettet seg mot voldshandlinger mot kvinner og barn. En opinion av folket mente at straffeloven la til rette for alt for milde strafferammer, og at lovene var «forbrytervennlige» (Skålevåg, 2009, s. 17). En slik historisk posisjon var derfor et interessant utgangspunkt for hvor jeg kunne starte tidspunktet for analysen. Blant senere NOU-er, proposisjoner og innstillinger som har tatt for seg seksualloven kan man lese om historikken og revisjoner som har blitt gjort. I løpet av de siste tiårene er det spesielt to revisjoner som utpeker seg knyttet til synet på sedelighetsloven. Disse er odelstingsproposisjonen nr. 8 (1927) og odelstingsproposisjonen nr. 40 (1961-1962). Det falt meg derfor naturlig inn å se nærmere på disse proposisjonene. Etter sedelighetsloven hadde fått stor oppmerksomhet på 1920-tallet, ble minimumsstraffen for sedelighetsforbrytelser mot barn satt høyere. Ikke lenge etter viste det seg at denne revisjonen skulle motta stor motstand. Det så ut til at de høyere minimumstraffene ikke tjente det formålet som var intensjon – å straffe sedelighetsforbrytere strengere, ville føre til at antallet ville synke. Domstolene mente de ble tvunget til å straffe forbrytelsen strengere enn den var, og ønsket å senke minimumstraffene på nytt. Dette ble tatt opp til revisjon i odelstingsproposisjon nr. 40 (1961-1962). I tiden etter er det odelstingsproposisjon nr. 28 (1999-2000) som utmerket seg interessant historisk. Det ble her foreslått å endre ordlyden av sedelighetsloven, slik at den i større grad fokuserte på forhindre skade på enkeltindividet enn på samfunnsmoralen (Skilbrei & Stefansen, 2018, s. 87). Tanken var at det fantes et behov for å forenkle og modernisere språket i straffeloven (NOU 1997: 23, 1997, s. 10). Å velge en av proposisjonene som hadde

foreslått en helt konkret begrepsendring utpekte seg derfor som et godt analytisk utgangspunkt.

Den første proposisjonen jeg vil ta for meg er vesentlig mye kortere enn den senere. Det ser ut til være en tydelig tendens ved proposisjonene at omfanget øker med tiden.

Odelstingsproposisjon nr. 4. (1927) som tar for seg endringer ved sedelighetsloven utgjør rundt tre sider, mens odelstingsproposisjonen nr. 28. (1999-2000) utgjør et materiale på over 150 sider. Av den grunn har jeg i tillegg anvendt den sakkyndige innstillingen til sedelighetsloven av 1922, publisert i 1925, som er bakgrunn for selve lovforslaget som legges fram i odelstingsproposisjon nr. 4. (1927). Denne tilføyer noe mer utfyllende informasjon og materiale for å analysere teksten i proposisjonen av 1927. Proposisjonen fra 1961-1962 har i utgangspunktet et større materiale å analysere da den tilsvarer ca. ti sider. I likhet med proposisjonen fra 1927 henvender den seg likevel en del til den tilhørende sakkyndige innstillingen. Ved de stedene proposisjonen referer til innstillingen har jeg derfor brukt noe tekst fra innstillingen fra straffelovrådet om revisjon av straffelovens bestemmelser om forbrytelser mot sedeligheten av 1960, for å tilegne meg et mer detaljert bilde om hva proposisjonen viser til.

4 Analyser av odelstingsproposisjonene: Hvordan blir fenomenet forstått i sin samtid

Følgende kapittel vil gå i dybden av de tre odelstingsproposisjonene som er valgt ut. Det vil gjøres tre systematiske og kronologiske synkrone analyser av proposisjonene beskrevet i kapittel 3. I forkant av hver proposisjon vil det presenteres kort om hva den handler om, deretter litt om proposisjonens historiske bakgrunn og kontekst. Dette gjøres for å kontekstualisere seksuelle overgrep mot barn i de ulike historiske tidsrommene. Seksuelle overgrep mot barn ble fram til år 2000 omtalt som utukt mot barn. Jeg har valgt å hovedsakelig analysere de to hovedelementene ved lovbruddet som er *utukt* eller *seksuelle overgrep* og *barn*. De vil underveis sees i lys av hverandre.

Selv om det kan være vanskelig å skille den synkrone og diakrone analysen har jeg forsøkt – så godt det lar seg gjøre – å utføre den synkrone analysen så nært sitt eget tidsrom som mulig. Noen steder vil det være vanskelig, da en lov sjeldent endrer seg før noe har forandret seg i samfunnet (Skilbrei & Stefansen, 2018, s. 86). Begrepet og betegnelser er altså preget av sin historie (Koselleck, 2002, s. 30).

For å gjengi best mulige beskrivelser av det semitiske feltet av seksuelle overgrep mot barn, vil det anvendes en del sitater og utdrag fra proposisjonene. Innunder hver enkelt proposisjon vil noen av de samme sitatene brukes flere ganger. Det er fordi språket i proposisjonene kan analyseres på forskjellige måter. Videre er det ulikt hvordan jeg har anvendt proposisjonene og deres tilhørende innstillinger. I forkant av hver synkrone analyse vil det redegjøres for hvorvidt jeg henvender meg til den tilhørende sakkyndige innstillingen i tillegg, og hvorfor det i så fall gjøres det. Jeg ønsker utover det å presisere at i de to første proposisjonene betegnes den sakkyndige innstillingen som kun *innstilling*. Det henvises da ikke til den siste delen av lovforarbeidene, som tilsvarer Innstilling til Odelstinget, men den sakkyndige utredningen som skjer i forkant av proposisjonene. Fordi proposisjonene anvender denne betegnelsen, vil jeg fra og med nå gjøre det samme, og gjennom dette henvises det til den sakkyndige utredningen.

4.1 Odelstingsproposisjon nr. 8. (1927)

Om forandringer i straffeloven (forbrytelser mot sedelighet)

I senere innstillinger og NOU-er blir odelstingsproposisjonen fra 1927 utpekt som en viktig og grundig revisjon og gjennomgang av sedelighetsloven. Proposisjonen starter med å presentere hvordan det har blitt et større fokus på sedelighetslovbrudd, da spesielt utuktforbrytelser mot barn. Dette begrunnes med en oppfatning av at antallet utuktforbrytelser mot barn har økt, i tillegg til at domstolene har fått stor kritikk for å ha dømt slike lovbrudd for mildt. Komiteen legger her fram som forslag at minstestrafen for overgrep mot mindreårige er for lav, og på bakgrunn av den allmenne oppfatning og bekymring om at utuktforbrytelser mot barn øker, er det behov for strengere minstestrafte. Komiteen legger fram statistikk på utuktforbrytelser, og mener at den ikke samsvarer med den økningen man er bekymret for (Justis- og Politidepartementet, 1927, s. 10-11). Selv om komiteen mener at utukt mot barn likevel ikke er like stor som antatt, ser det ut til at oppmerksomheten rundt det var en viktig faktor for skjerpelse av straffeloven (Myhre, 2016, s. 37).

Som nevnt tidligere, er denne proposisjonen svært kort sammenlignet med de to andre. Teksten som retter seg spesifikt mot sedelighetslovbrudd er på ca. tre sider, og utgjør derfor et mindre materiale å analysere. Proposisjoner henviser ved flere anledninger til proposisjonens innstilling. Ved en nærmere titt på denne, ga den på noen hold mer utfyllende resonneringer om innholdet i proposisjonen, eller ytret interessante ting om sedelighetslovbrudd som ikke er tatt med i selve proposisjonen. Derfor har jeg valgt å anvende proposisjonen og innstillingen om hverandre, da proposisjonen selv ofte også henvender seg direkte til den.

4.1.1 Historisk bakgrunn og kontekst

Den gjeldende regjeringen i 1927 var en mindretallsregjering bestående av Høyre og Frisinnede Venstre, med Ivar Lykke fra Høyre som statsminister. Tiltredelsen fant sted på grunn av en pågående strid om budsjettkutt, og forslag om økonomiske innstramminger der den gamle regjeringen hadde fått flertallet i mot seg (Regjeringen, 2019a). Straffeloven var på denne tiden relativt ny da den trådte i kraft i 1905, og møtte en del kritikk i løpet av 1920-årene. Selve arbeidet med en ny straffelov og hvordan den ble møtt av det norske folk ser ut til å være en viktig bakgrunn for å forstå proposisjonen og for selve analysen av innholdet.

Under regjeringen i 1884 stod det sentralt å gjennomføre strafferettslige reformer og forenkle straffeloven. Strafferettjursten Bernhard Getz ble ansvarlig for å lede an straffelovkommisjonen og fremstille et utkast til den nye straffeloven. Han hadde som grunntanke at strafferetten skulle fokusere på hva som var en hensiktsmessig straff, fremfor at straffen skulle basere seg på hevn. En slik moderne tanke skulle tilpasse straffen slik at den bekjempet kriminalitet og reduserte forbrytelser. En oppfølgende tanke var da at det skulle være takhøyde for domstolene å gjøre skjønnsmessige straffevurderinger, og man ønsket derfor å innføre minimumstraffer (Skålevåg, 2009, s. 12).

Gjennom de tidligere domstolene og ordlyden i gamle kriminalloven, ble det erfart et behov for å tydeliggjøre språket som gjaldt legemlig omgang, da spesielt mot barn. For å få til dette, ble det foreslått å innføre et nytt kapittel om sedelighetslovbrudd, og anvende mer nøytrale begreper enn før. Da kapittelet om sedelighet ble utarbeidet, var formålet å beskytte samfunnet for usømmelighet, og opprettholde samfunnets kollektive moralitet. Det skulle tjene samfunnet – det kollektive – å innføre sedelighetsforbrytelser i utkastet til ny straffelov. Det å beskytte barnet ble også formulert eksplisitt gjennom en egen straffelovparagraf (Skålevåg, 2009, s. 12-13).

Selv om den nye straffeloven av 1902 ble ansett som et svært godt arbeid innenfor strafferetten, mente flere av det norske folk noe annet. Det var da spesielt kapittelet om sedelighetsforbrytelser som mottok hardest kritikk. Minimumsstraffene ble ansett som alt for milde, i tillegg var det en offentlig oppfatning om at utuktforbrytelser mot barn hadde økt vesentlig. Denne offentlige debatten har i senere tid blitt kalt for en «sedelighetsbølge». Økingen av utuktforbrytelser mot barn så imidlertid ikke ut til å være så drastisk som offentligheten ga uttrykk for. Fokuset opptok likevel folket i stor grad, og ble derfor omtalt som en moralsk panikk (Myhre, 2016, s. 36-37). Mye av årsaken til at denne tematikken ble en debatt kan forklares med kvinnebevegelsen, som gikk hardt ut mot mannlige forbrytere og betraktet kvinner og barn som ofre for de milde dommene sedelighetsforbrytere fikk (Skålevåg, 2009, s. 17-18).

4.1.2 Utuktbegrepet vs. voldtekt

Det som først og fremst er interessant ved denne proposisjonen er at den åpner opp med å ta for seg samfunnets bekymring for økingen av utuktforbrytelser mot barn. I tillegg er dette noe som opptar folket i større grad enn før. I de første setningene uttrykkes det et skille

mellom «sedelighetsforbrytelser», «utuktforbrytelser mot barn», og «voldtekt». Det første avsnittet blir formulert slik: «Blant de forbrytelser som i den senere tid i sterkest grad har tiltrukket sig almenhetens oppmerksomhet er sedelighetsforbrytelsene, særlig utuktsforbrytelser mot barn samt voldtekt» (Justis- og Politdepartementet, 1927, s. 10-11). Slik det formuleres her, kan det tolkes som at både utuktforbrytelser og voldtekt går innunder samme kategori – der sedelighetslovbrudd beskrives som den overordnede kategorien. Selv om de her betegnes som samme kategoriske lovbrudd, ser det ut til å være et behov for å skape en distinksjon mellom handlingene utukt og voldtekt. Så hva fremstår som forskjellen mellom utuktforbrytelse og voldtekt?

Betydningen av utukt er «samleie eller annen kjønnslig omgang utenom ekteskap eller gjeldene norm» (Caprona, 2013, s. 829). I verken proposisjonen eller innstillingen står det noen nærmere beskrivelse av hva utukt mot barn innebærer. Det blir derimot gjentagende brukt i samspill med «barnet»: «Og komiteen finner at der alt i alt er grunn til å anta at økningen i voldtekt og utukt med barn ikke er så stor som statistikken synes å vise» og «Med hensyn til straffen for utukt med barn vil forholdet i tidsrummet 1920-1925 fremgå av følgende tabell» (Justis- og Politdepartementet, 1927, s. 11). Hovedtrekket ved begrepet utukt ser ut til å være at det skilles fra voldtekt, og at begrepet brukes i sammenheng med barnet.

Hvis man prøver å slå opp voldtektsbegrepet i en etymologisk ordbok, finnes det ikke. Det Norske Akademis Ordbok definerer voldtekt som overført betydning til *det å voldta*, som i en *voldshandling*. Videre står det at å voldta er å «tvinge til samleie ved bruk av vold eller trusler» (NABO, 2019b). Store norske leksikon forklarer voldtekt som å «(...) skaffe seg seksuell omgang enten fremtvunget ved vold eller truende atferd (...)» (J. C. Elden, 2017b). Man kan derfor lese begrepet gjennom dets oppbygning, og kan forstå begrepet som «å ta» vold. Vold betyr «makt, herredømme; brutal bruk av fysisk makt, maktmisbruk» (Caprona, 2013, s. 1055). Den etymologiske bakgrunnen for å forstå begrepet legger derfor ingen ladet betydning av å anvende volden mot noe seksuelt, men når begrepet gjøres om til *voldtekt* legges det ved en betydning av noe seksuelt volden utøves mot. Utuktsbegrepets semantiske felt peker mot at handlingen er rettet spesifikt mot barnet, mens voldtektsbegrepet gis et uttrykk for at handlingen er ladet av vold og maktmisbruk.

Store norske leksikon presenterer ulike former for vold, og kategoriserer ulike måter vold kan opptre annerledes enn den rene fysiske mishandlingen. Seksuell vold kan eksistere som en

kontrollerende atferd, der man utsetter en annen person for uønsket eller påtvunget berøring med hensikt å kontrollere eller krenke (J. K. B. o. J. C. Elden, 2019). En *voldtekt* vil gjennom en slik fortolkning være et maktmisbruk utført i form av påtvunget seksuell atferd. Begrepet *utukt* bærer betydning av seksuell omgang som bryter med gjeldene normer. Dersom man sammenligner voldtekt og utukt her, kan man trekke fram skiller som at voldtekt er noe påtvunget og ufrivillig, mens utukt retter seg mot en seksuell handling som bryter med samfunnets normer. Voldtektsbegrepets ladede betydning fremstår som mer alvorlig enn utuktsbegrepets betydning av normbrudd.

Utukt blir i denne proposisjonen brukt konsekvent der det snakkes om sedelighetslovbrudd mot barn. Hvorfor har ikke proposisjonen anvendt begrepet voldtekt når det er snakk om barn? Vil det kunne tolkes som at seksuell omgang med barn ikke fremstår som en alvorlig maktovertredelse?

Et mulig perspektiv er å se begrepene i lys av lovens utvikling i takt med samfunnet. Tatt det historiske bildet i betraktning, var utuktforbrytelser mot barn et nytt element i straffeloven. I lovens innstilling fra 1925 går komiteen grundig gjennom statistikken som omhandler sedelighetslovbrudd og utuktforbrytelser mot barn (Justisdepartementet, 1925, s. 3). Et interessant poeng som bemerkes er at utukt mot barn ikke bare er nytt i loven: Gjennom lovens innstilling kommer det fram at omfanget av utukt mot barn heller ikke er spesielt godt dokumentert tilbake i tid, sammenlignet med proposisjonens statistikk på voldtektsforbrytelser. Innstillingen skriver:

Komiteen har søkt å skaffe det best mulige grunnlag for en bedømmelse av kriminaliteten og rettspleien på dette området. Angående voldtekt har vi særskilt statistikk fra 1846, altså for henved 80 år. Sedelighetsforbrytelser mot barn er derimot i den eldre statistikk, helt til 1891, slått sammen med flere andre sedelighetskrenkelser til en fellesgruppe, som man nu ikke kan utskille dem fra (Justisdepartementet, 1925, s. 3).

Fordi det er vanlig at loven følger den sosiale utviklingen, kan det antakeligvis bety at utukt mot barn var et nytt fenomen som folket bekymret seg for. I henhold til sitatet ovenfor, insinueres det at voldtektsbegrepet allerede fantes i den gamle kriminalloven, før den nye straffeloven trådte i kraft. Voldtektsbegrepet hadde dermed en større forankret plass i

straffeloven, da man i over 80 år allerede hadde straffedømt voldtektsforbrytelser. Sedelighetsforbrytelser mot barn var derimot ikke skilt ut som en egen handling, da man ikke hadde noen konkrete tall på handlingen. Det kan tyde på at utukt mot barn var et relativt «nytt» fenomen – i form av at det var noe man først på denne tiden snakket høyt om. Da handlingen ser ut til å nylig ha blitt en offentlig sak, kan det tenkes at voldtektbegrepet ikke syntes å passe med utukt mot barn. Voldtekt hadde man allerede et språk for, og man hadde tall og kjennskap til hva handlingen innebar. Utukten mot barn ser ut til å fortsatt mangle et språk. Skilbrei og Stefansen (2018) beskriver hvordan dette – å overføre voldtektbegrepet til andre handlinger – har vært en typisk problematikk i straffeloven. Forklaringene har vært at handlingen ikke samsvarer med den allmenne oppfatningen om hva voldtekt er. En oppfatning har ofte vært at voldtektslignende handlinger kan oppleves mer som en krenkelse enn som en voldtekt (Skilbrei & Stefansen, 2018, s. 88). Argumentet kan tenkelig overføres i dette tilfellet. Utukt mot barn skrives fram som en handling man for kort tid siden har kategorisert. Det vil tilsa at man hadde langt mindre offentlig kunnskap for å underbygge handlingens innhold. At straffeloven derfor har adskilt de to sedelighetshandlingene, kan ha vært fordi man manglet forståelse og innsikt for å kunne kalle handlingen en voldtekt.

Begrepene som anvendes sammen, eller synonymt med utukt mot barn, er ladet som en bekymring overfor samfunnet. Det kan se ut som at utukt mot barn ble betraktet som et samfunnsproblem fremfor et problem av voldelig karakter. De lave minimumsstraffene har gjennomgående blitt sett på som en forklaring for hvorfor utukten skjer. I innstillingen drøftes andre øvrige årsaker til økningen av sedelighetsforbrytelser og utukt mot barn. De lave minimumsstraffene som eneste grunn til denne utviklingen anser ikke komiteen som holdbart. Det kommer fram av innstillingen at «(...) legemlig arbeid er det økonomiske grunnlag og et hjem den samlede makt. Man antar – og visselig med rette – at nutidens boligmangel er én viktig årsak også til moralsk usundhet» (Justisdepartementet, 1925, s. 8). *Moralsk usundhet* brukes her synonymt med utukt. Utukt blir plassert i et moralperspektiv, og forsterker inntrykket om at utukt har en betydning av noe normladet fremfor et voldsperspektiv. Begrepet usunn har en betydning av at noe er i dårlig stand eller ikke er bra for helsa – gjerne at noen lever usunt eller er usunne. Moral kan forbindes som et synonym for norm, men kan ofte inneholde en oppsamling av normer og verdier som praktiseres. Moralsk usunnhet kan derfor tolkes som å utføre og leve med et dårlig verdisett, eller måte å leve på. Dette styrker antydningen om at utuktsbegrepet er ladet som normbrudd.

Fraværet av boligmuligheter og et hjem for familier beskrives videre som årsaken til at folk oppfører seg utuktig og handler umoralsk. Hva som skjer når det ikke finnes nok boliger til folk beskrives videre slik:

I byer og tettbygde strøk, hvor man som regel ikke har noget kroppsarbeide for barn, og hvor disse på den annen side stadig er utsatt for sjelelig smitte, kan foreldre med sin beste vilje ofte ikke bevare dem fra en tidlig moralsk fordervelse; særlig uheldig er naturligvis de familier stillet som er henvist til å bo i ett rum sammen med fremmede. (Justisdepartementet, 1925, s. 8)

Språket forklarer at den aktuelle samfunnssituasjonen har ført til manglende kroppsarbeid for barn. I tillegg har den daværende boligmangelen resultert i at barn er mer synlige og tilgjengelige – barnet blir et tilgjengelig element for utuktig oppførsel. Slik jeg leser det, skjer utukten når familier må bo med andre fremmede, og barn blir dermed offer for sedelighetsforbrytelser. Ved å lese begrepene på denne måten, ser det ut til at proposisjonen og innstillingen ikke forstår utukt som en maktovtredelse, slik som voldtekt. Utukten skrives fram som et resultat av hva som skjer når folk lider av boligmangel. Det fører til at folk må bo tettere, og de blir tvunget til å sove i samme rom med fremmede. Utukt er med dette ikke forstått som vold, men som umoralsk handling som skjer grunnet de sosioøkonomiske tilstandene.

Det semantiske feltet til utukt mot barn består av begreper som umoralsk, normbrudd, usunnhet og samleie som strider i mot gjeldene norm eller regel. Begrepene har til felles at de er negativt ladet – men ikke av samme alvorlighetsgrad som voldtekt. Til tross for dette, sidestilles og opptrer utuktbegrepet ofte sammen med voldtektbegrepet, som er ladet med for eksempel «brutal maktmisbruk». Man kan derfor argumentere for at utuktsbegrepet likevel kan leses som en handling av større alvorlighetsgrad enn det gis uttrykk for gjennom begrepets normladede betydning.

Utukt mot barn blir kategorisert som en sedelighetsforbrytelse på lik linje som voldtekten. Det gjøres tydelig allerede i den første setningen proposisjonen åpner med, som også er analysert ovenfor. «Blant de forbrytelser som i den senere tid i sterkeste grad har tiltrukket sig almenhetens oppmerksomhet er sedelighetsforbrytelsene, særlig utuktsforbrytelser mot barn samt voldtekt» (Justis- og Politdepartementet, 1927, s. 10-11). Voldtekt og utukt mot barn

skilles, men de går likevel under samme kategori gjennom å stå i felles setning i loven. Slik kan det synes som om utukt får en større alvorlighetsgrad, ved å føres sammen med voldtektsbegrepet. Begrepene deler det semantiske feltet, og det kan derfor se ut som det skjer en slags semantisk smitte: Voldtektbegrepets ladede betydning «smitter» over på utuktsbegrepet, og lader det med større alvorlighetsgrad enn det tenkelig kunne gjort dersom begrepet ble lest uten voldtektsbegrepet. Begrepene virker med andre ord inn på hverandre. En slik semantisk smitte kan muligens også påvirke hvordan utukten forstås i samfunnet. Handlingene sammenlignes, men de gjøres likevel ikke til det samme.

En annen innvirkning på hvorfor utukt kan tolkes som mer alvorlig, er gjennom behovet for å gjøre straffen for utukt mot barn strengere. Proposisjonen beskriver det blant annet slik: «Komiteen anser det ikke tvilsomt at våre domstoler under den nugjeldene straffelov gjennomgående har anvendt en langt ringere straff for sedelighetsforbrytelser enn forutsatt av lovgiveren» (Justis- og Politdepartementet, 1927, s. 11). Mengden straff som gis til sedelighetsdømte anses som for lav. Videre omtales også de lave straffene slik: «De såldes foreliggende opplysninger gir efter departements opfatning tilsammenlagt et næsten forstemmende inntrykk av ensartet og urimelig straffeutmåling» (Justis- og Politdepartementet, 1927, s. 11). Begrepene i proposisjonen som beskriver straffeutmålingen vektlegger at utukt fortjener en strengere straff, og kategoriserer gjennom dette at utukt mot barn er en handling av høy alvorlighetsgrad, selv om det ikke er definert som en voldtekt. voldtektsbegrepet.

4.1.3 Barnets posisjon

Som nevnt opptrer utuktsbegrepet hyppig i samspill med barnet. Da utuktsbegrepet ser ut til å ha en betydning rettet mot et normbrudd, tolker jeg dette som en slags semantisk smitte på barnets posisjon i proposisjonen. Det kan se ut til at barnet er et uttrykk for selve normbruddet, og at utukt mot barn er en kollektiv krenkelse.

Både innstillingen og proposisjonen bærer preg av en kollektiv tanke – der samfunnet var offeret for forbrytelsen. Som nevnt var nettopp dette et formål med den nye straffeloven. Straffene skulle tjene samfunnet, og dets moralske orden (Skålevåg, 2009, s. 12-13). Dette kommer også til syne gjennom hvilken posisjon barnet blir tildelt i teksten. Proposisjonen har plassert barnet sammen med den kollektive krenkelsen, ved å betegne overgrepet som en utukt – altså et normbrudd. Barnet får sin rett ved å skilles fra andre sedelighetsforbrytelser,

men utuktsbegrepet tilføyer en krenkelse som også trekker inn samfunnet og den kollektive moralen. Begrepet *barnet* fremstår som et uttrykk for det kollektive, fremfor krenkelse på det enkelte individet.

Et eksempel som fremmer perspektivet om at utukt mot barn er en trussel mot samfunnsmoralen er formuleringen «moralsk usundhet». Denne formuleringen forsterker tanken om at utukt mot barn *ikke er en handling som bare angår barnet*. Handlingen er også en trussel for samfunnets orden utad, da den bryter med normene som gjelder i samfunnet. Avsnittet der formuleringen står, starter med et ønske om å belyse perspektiver som årsaksforklarer utukt mot barn, til å gå bort fra å betegne utukten rettet mot barnet:

Alt i alt er der visstnok grunn til å anta at økningen i voldtekt og utukt med barn ikke er så stor som statikken synes å vise, men at den dog er meget betydelig (...) I den almindelige opfatning har den nugjeldende straffelov og domstolenes milde straffeutmåling fått hovedskylden for den store økningen, som man uten bestemte statistiske opgaver har regnet med. Så enkel er nok ikke saken (...) Man antar – og visselig med rette – at nutidens boligmangel er én viktig årsak til også moralsk usundhet (Justisdepartementet, 1925, s. 8).

Proposisjonen starter avsnittet med å henvise til at utukt begås mot barnet – men mot slutten betegnes utukten mot barnet som en moralsk usunnhet. Slik sett frarøver det barnets posisjon i saken. Ved å betegne utukten mot barn som moralsk usunnhet, legges det mindre til rette for at det er en direkte handling som er påført noen. Formuleringen peker mer mot folks dårlige holdninger og sømmelighet. Videre i proposisjonens innstilling står det: «Vi har på dette området været vidner til en eiendommelig mangel på forståelse av det hensyn man skylder barn og ungdom og derigjennem samfundet» (Justisdepartementet, 1925, s. 9). Her henviser innstillingen direkte til at man *gjennom barnet* påfører samfunnet selve krenkelsen. Barnet får ikke en autonom plass i teksten, det deles med det moralske normbruddet, og krenkelsen mot samfunnet. Ved å benytte begrepet *derigjennom* forstås barnet omtrent som bindeledd mellom utukten og samfunnsmoralen. Det samme kan sies om hvordan innstillingen har forsøkt å forklare at boligsituasjonen gjør barnet til et tilgjengelig element for utukt. Det samme sitatet er brukt ovenfor, og sier:

I byer og tettbebygde strøk, hvor man som regel ikke har noget kropssarbeide for barn, og hvor disse på den annen side stadig er utsatt for smitte, kan foreldre med sin beste vilje ofte ikke bevare dem fra en tidlig moralsk fordervelse (Justisdepartementet, 1925, s. 8).

Barnet tilskrives ingen individuelle krenkelser. Det er den «moraliske fordervelsen» både barnet og foreldrene vil, men ikke klarer å motarbeide. Barnet fremstår her som det samme bindeleddet, mellom den sosioøkonomiske situasjonen og samfunnsmoralen.

Utuktsbegrepet blir senere i proposisjonen også brukt sammen med andre begreper som «utukt mot dyr» og «utukt mellom personer av mannkjønn». Som allerede bemerket anvendes utuktsbegrepet som regel alltid når det er snakk om barn, og skilles fra voldtekt. Utuktsbegrepet ser likevel ikke ut til å være forbeholdt en situasjon der det skjer et overgrep mot barnet, da det også anvendes ved andre normbrudd. Utukt får igjen en kollektiv form når det brukes i samspill med andre lovbrudd, som dyr og datidens lovbrudd homofili.

Proposisjonen sier:

§ 213 setter straff for utukt med dyr og utukt mellom personer av mannkjønn (...).

Departementet finner ikke å kunne slutte sig til komiteens forslag på dette punkt, idet man anser det overveiende betenkelig å legalisere perverse forhold av den her nevnte art. (Justis- og Politdepartementet, 1927, s. 13)

Hva gjelder utukt mot dyr og om homofili står det ikke forklart noe mer enn dette sitatet i verken proposisjonen eller innstillingen. Jeg synes likevel det er interessant å trekke fram, da det viser til at utuktsbegrepet også anvendes for å beskrive andre normbrudd enn kun utukt mot barn. Det forsterker tanken om at utukt mot barn fremstod som et normbrudd av kollektiv art, ikke bare rettet mot barnet. Slik barnet skrives fram som et tilgjengelig element for utukt, og et slags bindeledd mellom utukten og samfunnsmoralen, kan man forstå teksten her som at barnet bare er ett av flere elementer som kan villedde folk til å gjøre utuktige handlinger. Et annet interessant moment ved dette sitatet er hvordan begrepet perverst er brukt for å beskrive utuktshandlingene. Pervers betyr «særlig om kjønnsdrift: unaturlig, sykkelig unormal» (Caprona, 2013, s. 1434). Denne perverse forståelsen av utukt mot dyr eller homofili kan her også leses som en semantisk smitte på utuktsbegrepet. Utuktsbegrepet får gjennom dette sitatet en betydning av å være noe perverst og «sykelig unormalt».

At homofili og utukt mot dyr på denne tiden stod under samme straffeparagraf er interessant i seg selv, da homofili i dag er tatt ut av loven, og utukt mot dyr står under en annen lov.

Ututksbegrepet beskriver altså handlinger som i dag enten er avkriminalisert eller tatt ut av sedelighetskapittelet og overført til en annen lov. Det vil si at handlingene i stor grad faktisk bar preg av å ha vært normbrudd – da de gjeldene normene har endret seg, og forståelsen av handlingene har endret seg såpass tydelig.

4.1.4 Folkets reaksjon på utvidelsen av begrepet sedelighetslovbrudd

I følgende delkapittel vil jeg trekke oppmerksomheten tilbake til proposisjonens start, der økningen av sedelighetslovbrudd mot barn presenteres: «Blant de forbrytelser som i den senere tid i sterkest grad har tiltrukket sig almenhetens oppmerksomhet er sedelighetsforbrytelsene, særlig ututksforbrytelser mot barn samt voldtekt» (Justis- og Politdepartementet, 1927, s. 10-11). Ved den nye straffeloven av 1902 ble sedelighetsloven og ututksbegrepet utvidet. Språket kan her forstås som en faktor for at sedelighetslovbruddene hadde økt noe i omfang. Selv om ikke økningen av ututksforbrytelser mot barn var så høy som man hadde fryktet, er det likevel naturlig at registrerte sedelighetslovbrudd økte da begrepet favnet flere handlinger enn før – rett og slett av den grunn at det fantes flere lovbrudd å straffeforfølge. Selv om endringen i statistikken ikke var så stor man hadde fryktet, var det dog en endring, som mest sannsynlig skjedde fordi begrepet kriminaliserte flere handlinger enn før.

Sett bort fra hva statistikken faktisk viste, var det likevel en panikkstemning hos folket. Selve utvidelsen om hva sedelighetslovbrudd innebar endret i tillegg folks oppfatning om hva en utuktig handling var. Handlingen ble en annen: Den var ikke bare utuktig – den ble også straffbar. I tillegg ble utukten belyst som en handling som truet samfunnsmoralen.

Ututksbegrepet favnet blant annet også utukt mot dyr og homofili. Det vil si at det eksisterte flere elementer som gjorde folk urolige for hvordan sedeligheten skulle opprettholdes.

Utukten kunne altså fremstå som truende mot befolkningen. Frykten for at noen skulle opptre utuktig, bryte normer og true samfunnsmoralen kan derfor også være noe av årsaken til den moralske panikken.

At det faktisk pågår en moralsk panikk i samfunnet beskrives også i innstillingen. I innstilling formuleres det som følger: « (...) utredninger om operative inngrep som midler i kampen mot sedelighetsforbrytelser» (Justisdepartementet, 1925, s. 2). Språket blir her et uttrykk for det bildet som har blitt beskrevet om en moralsk panikk, og en svært stor offentlig oppmerksomhet. Å anvende betegnelsen *kampen mot* om den den antatte høye sedelighetsstatistikken tegner et bilde av at folket ser for seg en sedelighetsbølge. Videre står det i innstillingen at: «Det som først og fremst bestemmer antallet også av sedelighetsforbrytelser (...) er en mangfoldighet av nedbrytende krefter, som straffelovens anvendelse ikke når» (Justisdepartementet, 1925, s. 8). Begrepsbruken bekrefter den moralske panikken som pågikk rundt sedelighetslovbrudd, ved å insinuere at det pågår en *mangfoldighet av nedbrytende krefter*. Situasjonen skrives ikke fram som en nøytral endring i statistikken om sedelighetslovbrudd, men det indikeres her til en situasjon der samfunnet jobber mot et samfunnsproblem og en pågående trussel. Gjennom språket kan man derfor bekrefte at det foregår en moralsk panikk i samfunnet.

Til tross for panikken som pågikk, poengterer proposisjonen og innstillingen at endringen ikke syntes å være så stor som allmennhetens oppfatning tilsa at den var. I proposisjonen bemerkes dette slik: «Komiteen gjør oppmerksom på at statistikkens tall visstnok ikke uten videre kan betraktes som et uttrykk for nogen virkelig forandring i kriminaliteten» (Justis- og Politdepartementet, 1927, s. 10-11). I innstillingen utdypes det på nytt: «Alt i alt er der visstnok grunn til å anta at økningen i voldtekt og utukt med barn ikke er så stor som statistikken synes å vise» (Justisdepartementet, 1925, s. 8). Med dette som eksempler kan man si at uttrykkene som «kampen mot» og «nedbrytende krefter» undergraver opplysningene som svarer imot panikken om sedelighetsbølgen. Det er interessant hvordan tekstene skriver om situasjonen som et såpass påtrengende og sterkt problem – når henvisning til statistikk tilsier noe annet i akkurat samme tekst. Språket blir på mange måter selvmotsigende. Begrepene kan på denne måten ha bidratt til å skape en moralsk panikk. Lovens fokus på nettopp dette dempet tvilsomt panikken. Det fungerte mer sannsynlig som drahjelp til å blåse opp den lille endringen i statistikken.

4.1.5 Opinionens påvirkningskraft

Rettsoskologien Thomas Mathiesen presenterer i sin bok «Retten i samfunnet» (2011) blant annet hvordan samfunnet virker inn på retten, og presenterer ulike perspektiver på hvordan dette skjer. Et eksempel på et av disse perspektivene er hva han kaller for

opinionsperspektivet (Mathiesen, 2011, s. 104). Han beskriver perspektivet slik: «Opinionsklimaet har typisk sitt utgangspunkt i en kollektiv fornemmelse av en faktisk og stor, kanskje (men ikke nødvendigvis) truende, endring i samfunnsforhold eller omgivelser» (Mathiesen, 2011, s. 104). Dette perspektivet stemmer godt overens med hvordan samfunnssituasjon her beskrives. Store deler av samfunnet – det kollektive – har en felles fornemmelse om at av utukt mot barn er en handling som ser ut til å true samfunnsforholdene. Videre skriver Mathiesen: «Det skapes omfattende angst, ja, noen vil si en «moralsk panikk», i samfunnet, og dette opinionsklimaet virker i sin tur inn på fengsels- og straffelovgivning» (Mathiesen, 2011, s. 105). Som en effekt av dette vil endringer i språket i loven kunne forekomme.

Som tidligere sett vektlegger både proposisjonen og innstillingen samfunnets panikk. Det kan bety at opinionsklimaet faktisk bidro til hvordan lovendringsforslaget ble utformet. En av oppfatningene opinionen hadde om hvorfor økningen av utuktsforbrytelser mot barn hadde skjedd var at *minimumsstraffen var for lav*. Det kan tenkes at folkets reaksjon påvirket lovforarbeidene i retning av å øke minimumsstraffene for utuktsforbrytelser mot barn. I proposisjonen står det innledningsvis: «Det er blitt en utbredt oppfatning at disse forbrytelser tiltar, og at de bedømmes for mildt av våre domstoler» (Justis- og Politdepartementet, 1927, s. 11). Den utbredte oppfatningen av forbrytelsene tolker jeg her som opinionsklimaets fornemmelse om at lovbruddet bør straffes strengere. Reaksjonen på dette er som følger at regjeringens komite legger fram som forslag at minimumsstraffen bør økes: «Hvad det gjelder om hvis strengere domme ansees påkrevet, er derfor først og fremst å forhøie lovens minimumsstraff. Og komitten anser det nødvendig at der gåes til en sådag skjerpelse» (Justis- og Politdepartementet, 1927, s. 11). Endringer i samfunnsstrukturen og folkets forestilling om et fenomen kan altså virke inn på hvordan loven utformes. Mathiesens teori stemmer i dette tilfellet godt med hvordan dette kan skje.

4.2 Odelstingsproposisjon nr. 40. (1961-1962)

Om endring av straffelovens bestemmelser om forbrytelser mot sedeligheten

Hovedsakene i denne proposisjonen er ettervirkningene av lovendringen av odelstingsproposisjonen nr. 8. (1927). Etter stor offentlig oppmerksomhet knyttet til de lave minimumsstraffene for utukt mot barn, ble det vedtatt å heve minimumsstraffene – med en tanke om at lovbruddet skulle synke i statistikken. Resultatet ble stor kritikk fra domstolene, som mente at de høye minimumsstraffene ikke var forholdsmessige – at straffen ikke stod i stil med forbrytelsen. I proposisjonen kommenteres det tilfeller der domstolene opplevde problemer med at tiltalte benektet straffeskyld, som en reaksjon på de strenge minimumsstraffene de var bundet til. I tillegg var det problematikk knyttet til saker med påtaleunnløstelse, fordi domstolene anså de høye minimumsstraffene som for harde mot unge lovbrøyttere. Domstolene omtalte straffen som en tvangstrøye. Straffen var uheldig og domstolene trengte større frihet for at straffen i det hele tatt skulle tjene sitt formål (Justis- og politdepartementet, 1961-62).

Sammenlignet med odelstingsproposisjonen nr.8 (1927), er denne mer utfyllende, fordi den utgjør et materiale på om lag ti sider. Under en av hovedoverskriftene beskrives proposisjonens innstilling, hvor interessante refleksjoner har blitt gjort rundt oppdelingen av ulike former for utukt, samt former for seksualdrift og seksualforbrytelser. Av den grunn har jeg valgt å bruke noen utdrag fra innstillingen som tydeliggjør eller beskriver forhold som er kommentert i proposisjonen. I likhet med odelstingsproposisjonen nr. 8. (1927) henviser den ofte til den tilhørende innstillingen, og på enkelte steder i proposisjonen var det derfor fruktbart å lese i innstillingen, da den utdypet poenger som ble gjort i proposisjonen.

4.2.1 Historisk bakgrunn og kontekst

Da andre verdenskrig i 1945 så sin ende, hadde Norge en ren ettpartiregjering i ledelse av arbeiderpartiet med Einar Gerhardsen som statsminister. Gerhardsens rene ettpartiregjering varte helt frem til 1965, og i tidsrommet denne proposisjonen ble dannet representerte Arbeiderpartiet og Einar Gerhardsen sin tredje av fire regjeringer (Stortinget, 2019). Perioden etter 1945 og fram til 1970-tallet blir gjerne kalt for etterkrigstiden, og Norge gikk gjennom en del store strukturelle endringer både økonomisk og sosialt. Norge skulle gjenoppreises etter krigen, og tiden var preget av et sterkt samhold. Noe av det viktigste med denne

perioden var at Norge hadde idealer om å bli en velferdsstat som skulle legge til rette for at alle kunne ha det like bra og være trygge (Sejersted, 2019). Mot slutten av 1950-årene skjedde det en tidlig utvikling av kvinnebevegelsen. Kvinner ble i større grad enn før likestilt med menn og den tradisjonelle familiestrukturen begynte å endre seg. Tidligere gikk familiestrukturen som regel ut på at kvinnene arbeidet i hjemmet, med husstell og barn, mens mannen var i arbeid utenfor huset og tjente penger for å forsørge familien. Som et resultat av denne bevegelsen tok flere kvinner enn før utdanning, og flere kvinner ønsket og hadde mulighet til en større betydningsfull rolle på arbeidsmarkedet. Gjennom disse endringene fikk kvinner også en større stemme i det offentlige rom, og kvinners individuelle rettigheter fikk et fokus (Lønnå, 2018). I løpet av denne utviklingen ble det vanskeligere for kvinner å passe barna i hjemmet, og barnehageutbyggingen skjedde raskere – flere og flere barn gikk i barnehage. Dette indikerte at barnet ikke lenger var forbeholdt hjemmet. Barnet byttet plass fra å være en del av kjernefamilien, til et eget individ som ble plassert i barnehagen (Lønnå, 1996, s. 201). I kjølvannet av kvinnens frigjøring skjedde det også en seksuell frigjøring som hadde en viktig påvirkning på politikken. Kvinner skulle få bestemme over sin egen kropp på egne premisser som ikke var styrt av mannen, og blant annet seksualundervisningen på skolen gikk bort fra læren om blomsten og bien til et mer opplysende og positivt syn på seksualitet (Langfeldt, 2013, s. 21).

Denne historiske utviklingen dannet et grunnlag for større likhet mellom kjønnene. Mannens liv og problemer hadde i hovedsak dominert det tidligere samfunnsbildet, og kvinnen ble i lys av dette en minoritetsgruppe. Kvinnenebevegelsen skapte rom for en sterkere stemme for kvinner og andre minoritetsgrupper – herunder også barnet. Gjennom dette fikk også barnet en ny plass i samfunnet. I tillegg førte utviklingen av velferdsstaten med seg et formål om å gjøre alle borgere trygge (Dahl, 1994). Dette kommer til syne i proposisjonen ved at barnet ikke lenger betraktes som et offer for samfunnsmoralen, men blir selv et offer for utukten. Denne samfunnsutviklingen skinner også gjennom i utuktsbegrepets formuleringer. Utukten rettes mot et brudd på individenes rett på å være trygge, fremfor å verne om samfunnets orden utad.

4.2.2 Utuktsbegrepets ulike former

Det første som fanget oppmerksomheten min da jeg begynte å analysere denne proposisjonen, var at det skrives fram en distinksjon mellom ulike former for utukt. I

proposisjonen veksles det mellom bruken av «utuktig omgjengelse», «handling» og «atferd» mot barn og mindreårig. Språket tilrettelegger her for at det finnes et skille mellom ulike former for utukt. Jeg vil derfor gjøre rede for de ulike utuktshandlingenes semantiske felt. Man vil da få et innblikk om hvordan de skilles fra hverandre, og hvordan utukt forstås i denne proposisjonen.

Den ene formen for utukt er *utuktig omgjengelse*. Denne formen for utukt er den som anvendes mest i proposisjonen og innstillingen. Proposisjonen beskriver begrepet slik «(...) "utuktig omgjengelse", et begrep som omfatter det naturlige samleie, visse samleielignende forhold og andre former for utuktig bruk av en annens legeme i kjønnslig øyemed» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 5). I innstillingen formuleres den utuktige omgjengelsen på nytt og noe mer spesifikk «(...) "utuktig omgjengelse", er oppfattet slik at det omfatter det naturlige samleie, og gnidende bevegelser mellom en blottet kjønnsdel og en del av en annens legeme» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 9). Det som beskriver den utuktige omgjengelsen, i både proposisjonen og innstillingen, er formuleringen av det *naturlige samleiet*. I tillegg til dette inngår også de handlinger som innebærer å fysisk utnytte en annens kropp som minner om samleie. Noe senere i proposisjonen foreslås det en begrepsendring fra utuktig omgjengelse til utuktig omgang. Proposisjonen kommenterer at denne begrepsendringen ikke skal endre meningsinnholdet. Derfor kommer jeg også til å anvende begrepene omgjengelse og omgang om hverandre de stedene teksten gjør det selv. «En har blant annet endret uttrykket "utuktig omgjengelse" til "utuktig omgang". Dette er bare en språklig endring som ikke får noen betydning for hvor langt "utuktig omgang" rekker» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 10). Det vil si at utukten som definerer omgjengelse ikke endrer seg når begrepet forflyttes til omgang.

Den andre utuktsformen er *utuktig handling*. Hva som kategoriseres som utuktig handling utdypes ikke noe nærmere i proposisjonens tekst. Det henvises derimot til innstillingen, og hvordan straffelovrådet der forsøker å separere den utuktige handlingen fra utuktig omgjengelse. Tilfeller av utuktig handling beskrives i innstillingen slik: «En manns berøring med hånd av en kvinnes kjønnsdel, anses som "utuktig handling"», «Et tilfelle hvor en mann hadde fått en liten pike til å ta på hans kjønnslem, er blitt henført under § 212 annet ledd, "utuktig handling"» og «Av andre dommer som gjelder § 212 annet ledd (utuktig handling) kan nevnes: berøring av bryster, berøring av kjønnsdel utenpå klærne samt kyssing og omfavnelser» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 9). Beskrivelser som går igjen i den

utuktige handlingens semitiske felt er berøring av, og å ta på en annen persons kjønnsdel eller kjønnslem.

Den tredje formen for utukt er *utuktig atferd*. Atferden defineres som et mer omfattende begrep enn omgjengelse og handling. Innstillingen gjør rede for noen eksempler på hva utuktig atferd kan være: «Det kreves her ikke noen berøring. Den utuktige atferden kan bestå av blotting, utuktig og usømmelig tale eller annen usømmelig og utuktig opptreden» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 9). Atferden fokuserer her på de handlingene som går under ikke-berøringer. Tale, utuktig opptreden og blotting beskrives som seksuelle handlinger som kan oppleves krenkende, dersom handlingen ikke har vært utført i form av noen berøring. Det fremstår som at atferden kjennetegnes som en handling der verken kjønnsdeler møtes eller det skjer berøring av en annen persons kjønnsdel. Seksuell krenkende oppførsel utover dette ser ut til å kunne karakteriseres som en utukt atferd.

Når proposisjonen og innstillingen skriver om utukt mot barn er det utuktig omgjengelse og handling som anvendes. Derfor er det mest interessant å se nærmere på det semantiske feltet til disse formuleringene av utukten.

Jeg tolker forskjellen mellom utuktig omgjengelse og utuktig handling slik: Den utuktige omgjengelsen finner sted når det har skjedd et fullverdig *samleie* eller ved at kjønnsdelene til begge parter *møter hverandre*, mens den utuktige handlingen beskrives som *berøringen av noens kjønnsdel*. Proposisjonen forteller at det har vært oppe til diskusjon om hvorvidt man skal fjerne skillelinjen mellom utuktig *omgjengelse* og *handling*, og påpeker at: «Straffelovrådet hadde også vært inne på den nåværende sontring mellom "utuktig omgjengelse" og "utuktig handling" burde opprettholdes» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 7). Grunnen til at det har vært oppe til diskusjon er at det har vist seg å være vanskelig å skille dem i enkelte tilfeller. I innstillingen presiseres det hvordan begrepene kan se ut til å gli inn i hverandre, og at skillet i praksis kan opptre noe utydelig: «I rettspraksis har det vært en viss usikkerhet med hensyn til forståelsen av begrepene "utuktig omgjengelse" og "utuktig handling"» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 5, 8). Selv om skillet mellom dem fremstod relativt tydelig ut ifra innstillingens kategorisering, kan det muligens være forståelig at skillet kan ha sett noe mer uklart ut når tilfeller av utuktig omgjengelse omtales på denne måten:

Ofte kan andre tilfeller av utuktig omgang være enda mer opprørende og graverende enn samleie, og kan gjøre det naturlig å straffe strengere enn samleietilfellene. Utuktig omgang av annen art enn samleie rommer imidlertid svært ulike handlemåter, og enhver bestemmelse som en fast minstestraft kan derfor virke urimelig. (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 11)

Det insinueres her at utuktig omgjengelse kan opptre annerledes enn kun et samleie, og at det kan romme mange ulike former for utuktige handlemåter. Ved å da betegne utuktig omgjengelse som andre «handlemåter» er det mulig at omgjengelsen lett kan forveksles med utuktig handling. Det ser nesten ut til at utuktig omgjengelse i enkelte tilfeller også kan romme den utuktige handlingen.

Selv om utuktsformene *omgjengelse* og *handling* her viser til å lett kunne forveksles, er de plassert under ulike lovparagrafer. Lovparagrafen som straffer utuktig omgjengelse gjør noen interessante ytringer om hvorfor denne loven skal beskytte barnet:

Straffelovrådet har overveid om det er grunn til å sette ned den gjeldene aldersgrense på 16 år, og har i sammenheng med det gjort rede for at den kroppslige modenheten inntreer tidligere enn før. Straffelovrådet fant at dette forhold ikke i seg selv ga tilstrekkelig grunn til å senke lovens aldersgrense for det strafferettslige vern for mindreårige. En måtte etter rådets oppfatning også legge sterk vekt på om vedkommende, psykisk sett, er moden for kjønnsforhold. (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 13)

Begrepene som beskriver den utuktige omgjengelsen legger barnets kroppslige- og psykiske umodenhet som et premiss for at omgjengelsen er utuktig. At barnet ikke er modent eller klart for et samleie leses som en årsak til at den utuktige omgjengelsen er straffbar. Denne beskrivelsen kan sies å komme fram i det semantiske feltet til den utuktige handlingen også. Handlingen beskrives slik: «Et tilfelle hvor en mann hadde fått en liten pike til å ta på hans kjønnslem, er blitt henført under § 212 annet ledd, "utuktig handling"» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 9). Den utuktige handlingen står sammen med betegnelsen «en liten pike». Når personen som har vært offer for utukten kalles for «liten pike» tyder det på at personen er under 16 år – og det insinueres med dette at piken ikke er moden for et kjønnsforhold. Poenget forsterkes videre i innstillingen: «Inn under "utuktig handling" har

man henført et tilfelle hvor gjerningsmannen bøyde over en liten pike oppnådde kjønnslig tilfredsstillelse ved onanering» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 9). Denne hendelsen ble dømt som utuktig handling, og det vektlegges at offeret for forbrytelsen var en «liten pike». Selv om utuktformene skilles og beskrives ulikt, har de noen fellestrekk i sine semantiske felt. Både omgjengelse og handling defineres som utuktige fordi barnet ikke er kroppslig moden eller er psykisk klar for å involveres i seksuelle forhold.

4.2.3 Beskyttelse av barnet

De gangene det skrives om barnet i proposisjonen opptrer det hyppig sammen med begreper som «verne» eller «beskytte». Denne begrepssammenkomsten innenfor «barnets» semantiske felt plasserer barnet i en posisjon som et individ med et beskyttelsesbehov. Jeg vil her liste opp noen utdrag fra proposisjonen som viser til gjentatte ganger begrepet barnet opptrer med «verne» og «beskytte». Uthevingen av begrepene er mine – utdraget er derfor ikke gjengitt korrekt fra originalteksten.

- «Straffeloven har i §§ 195 og 196 regler som tar sikte på å **verne barnet** mot sedelighetskrenkinger» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 11).
- «Norske Kvinners Nasjonalråd finner at den någjeldende kategoriske regel bør bli stående, den anses å ha virket godt og har **beskyttet barna**» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 12).
- «Straffelovrådet var fullt klar over at den bestemmelse som det foreslo innført, ville kunne gi høve til vidtløfting bevisføring og at den i noen grad ville kunne svekke det **vern** en ellers har villet gi **barn** som vitner i sedelighetssaker» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 12).
- «Straffelovrådet fant at dette forhold ikke i seg selv ga tilstrekkelig grunn til å senke lovens aldersgrense for det strafferettslige **vern** for **mindreårige**» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 13).

Teksten skriver fram barnet som et lett tilgjengelig offer for utuktforbrytelser, ved å si at det behøver beskyttelse og må vernes om. Sedelighetsloven som straffer utuktige handlinger verner derimot barnet for dets beskyttelsesbehov. Fremfor alt indikerer begrepene at barnet har fått en posisjon som enkeltindivid. Som sett i proposisjonen fra 1927 fremstod barnet omtrent som et bindeledd mellom den utuktige og samfunnsmorale, mens barnet her er et

enkeltindivid med beskyttelsesbehov. Denne endringen vil videre bli interessant i den diakrone analysen.

4.2.4 Seksualdriften som årsak til sedelighetsforbrytelser

I proposisjonens innledning gjennomgås hvilke vurderinger innstillingen gjorde som begrunnelse for lovutkastet. Det ble der gjort noen betraktninger rundt seksualdriften bak de ulike formene for sedelighetsforbrytelser: «Rådet har på s. 20-40 gitt en nærmere begrunnelse for sitt lovutkast, og i innledningen til de alminnelige merknader har rådet lagt fram endel betraktninger om seksualdriften og om de ulike seksualforbrytelser» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 7). Ved nøyere lesning av innstillingens beskrivelser om seksualdrifter, er det et eget avsnitt om: «De som begår utukt mot barn» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 22). Innstillingen beskriver seksualdriften til sedelighetsforbrytere som «personer med svak seksualdrift og sterk seksuell interesse (...) tidsforløpet mellom impuls og handling blir kort» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 21). Sedelighetsforbrytere er altså styrt av en svak seksualdrift og lav impuls kontroll, som er noe av årsaken til at de begår sedelighetslovbrudd. At noen begår utukt mot barn begrunnes med seksualdrifter som kalles for primært pedofile og sekundært pedofile. Jeg vil bruke innstillingens refleksjoner rundt denne seksualdriften til å tolke hvorfor proposisjonen går ut ifra at noen begår sedelighetsforbrytelser som resulterer i utukt mot barn.

Til å begynne med er det den primært pedofile som presenteres. Gruppen primært pedofile beskrives slik:

Den første gruppen som utvilsomt er nokså liten, utgjøres av dem som har en så å si naturlig dragning til barn som seksualobjekt. Det dreier seg her om voksne mennesker som i mangt og meget lever i barnets verden og som har interesser som faller sammen med barnets. (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 22)

Dette perspektivet begrunner utukten med at seksualdriften ligger naturlig ved personen, og at personen opptrer og tenker som et barn. Videre står det: «Disse psykoinfantile personligheter er driftssvake, seksuelt lett antennelige. De gir fort etter for de seksuelle impulser som dukker opp» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 22). Infantil betyr «barnslig, uutviklet» (Caprona, 2013, s. 1428). At betegnelsen uutviklet og barnslig er brukt for å beskrive personen som har begått utukten er interessant i seg selv, da proposisjonen

hevder at utuktige handlinger mot barn er utuktige fordi barnet ikke er utviklet nok til å ha et kjønnsforhold. Her tilskrives den pedofile det samme forholdet.

Et annet interessant perspektiv er beskrivelsen av hva som er den typiske utukten denne gruppen gjør: «De holder seg vanligvis innenfor rammen av omfavnelser og befølinger ("klussing"), undertiden stille de sitt kjønnslem til skue og tukler med barnets genitalia» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 22). Dette samsvarer med beskrivelsen av den utuktige handlingen, nemlig befølinger som svarer til berøring. Disse handlingene som sett ovenfor, er beskrevet som de mest graverende og alvorlige for barnet. I dette tilfellet presenteres en person av samme modenhet som barnet, som likevel begår denne typen utukt. På den ene siden kan det argumenteres for at denne betegnelsen av den pedofile ser noe underlig ut, da barnet og den som begår utukten beskrives relativt likt. På den andre siden kan en også påpeke ulikheter mellom dem: Til tross for den pedofiles underutvikling, har personen likevel en seksualdrift, noe barnet ikke tilskrives å ha. Det fremstår også som en distinksjon mellom barnets biologiske alder og den pedofiles mentale alder. Den pedofiles alder beskrives som psykoinfantil, noe som beskriver at personen psykisk sett er umoden og underutviklet. I motsetning beskrives barnets umodenhet med deres fysiske alder, som er aldersgrensen på 16 år.

Den sekundært pedofile tilhører gruppen som har tidd seg utuktig på grunn av omstendigheter eller en tilfeldig situasjon som har oppstått som gjør at personen får en draging mot barn. Gruppen blir kategorisert slik: «Hos de sekundært pedofile beror den seksuelle draging til barn på en tilfeldighet eller på de nærmere omstendigheter i den foreliggende situasjon. Storparten som tilhører denne gruppe, er enten intellektuelt tilbakestående eller senile» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 22). Seksualdriften defineres henholdsvis som de personligheter som tilfeldig har opptrådt utuktig mot barn på grunn av omstendigheter som har gjort at de får en draging mot barn. Årsaken til deres drift mot å begå utukt mot barn blir her igjen begrunnet med en lavere grad av utvikling. Den primære gruppen fremstår som utviklet på lik linje som barnet, mens denne gruppen står fram som enten enda mer underutviklet eller senil, som vil tilsvare en alderssvekkelse. Ved å omtale den sekundært pedofile som har seksuell draging mot barn som en «tilfeldighet», kan det nesten leses som at det unnskylder personen noe. Den primært pedofile blir beskrevet som noen med en «naturlig» draging mot barn – og det tilskrives i større grad skyld til personen.

Dragningen mot barnet og utukten beskrives videre som følger:

Deres utilfredsstilte drift gjør at de søker objekter som det for dem er lettere å innlate seg med: på grunn av sin utrustning (som ofte ikke ligger over barns) søker de selskap med barn. De har interesse og glede av å leke med barn, og deres åpenhet skaper grunnlag for et tillitsforhold til barnet. Deres lek med barna kan etter noen tid får et seksuelt anstrøk. (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 22)

Grunnet deres lave utrustning, lest som graden av intelligens, henvender de seg til barn for å få tilfredsstilt sitt nivå av intelligens med noen som er på tilsvarende samme nivå.

Situasjonene som deretter fører til at selve utukten begås forstås som en utvikling: Det starter med lek, og leder siden til en situasjon med seksuelle trekk der personen ikke klarer å kontrollere impulsene sine på grunn av sin nedsatte psykiske utvikling. «Den lettantennelige drift hos den oligofrene gjør at han gir etter for den impuls som dukker opp hos han, og det umodne seksualobjekt kan gi han utløsning for hans begjær» (Justis- og politdepartementet, 1960, s. 22). Ifølge Store norske leksikon er oligofreni en form for tidlig utviklingshemming (Heiberg, 2018). Språket skaper et bilde av at den sekundært pedofile har en nedsatt funksjonsevne og er underutviklet mentalt. Begreper som senil, intellektuelt tilbakestående og oligofren er assosiasjoner som sykelliggjør personen. Det kan med dette tolkes som at proposisjonen legger vekt på en form for sykdom som årsak til at utukt mot barn begås.

Gruppen som skal beskyttes for overgrep beskrives også i proposisjonen som de svakere, med behov for beskyttelse – altså barnet. Likevel beskrives gruppen som faktisk begår utuktforbrytelser som en av disse selv. Det er interessant hvordan pedofilbegrepet her blir tilskrevet mange av de samme egenskapene som barnet har fått tildelt, eller gir dem en kognitiv utvikling som er tilsvarende eller lavere enn barnets. Barnets kjønnslige umodenhet (og ufullstendige utvikling) tolkes som grunnen til at de seksuelle handlingene blir utuktige. At den pedofile likevel skrives fram som kjønnsmoden gjør at personen skiller seg ut. En ytterligere forskjell mellom de to ligger som nevnt i at personen som begår utukt mot barn kan leses med sykdomsassosiasjoner – assosiasjoner som sykelliggjør den pedofile.

4.2.5 Et utilsiktet resultat av endringer i loven

Som nevnt innledningsvis er denne proposisjonen en reaksjon på endringer som ble gjort etter proposisjonen fra 1927. Slik analysen av proposisjonen fra 1927 viste, var det et mål i lovforslaget å forhøye minimumsstraffen som dømte sedelighetsforbrytere, og særlig mot de som hadde begått utukt mot barn. Lovens ordlyd ble etter 1927 endret slik at minimumstraffene for sedelighetsdømte ble høyere: «Det ble i de aller fleste bestemmelser fastsatt høye minstestraffer som var bindene for domstolene, og i bestemmelsen om sedelighetsforbryter mot barn» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 6). Denne endringen oppfylte imidlertid ikke de målene man hadde satt seg – som var å straffe sedelighetslovbrudd strengere. En motstridende virkning kommer fram ved proposisjonens beskrivelse av den gjeldende samfunnssituasjonen: «Det ble snart sagt at de nye bestemmelsene om minstestraffer ofte ga uheldige resultater og førte til en straffeutmåling som stod i sterkt misforhold til forgåelsen» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 6). Når det henvises til de *nye bestemmelsene*, er det revisjonen som økte minstestraffene for utuktforbrytelser mot barn etter odelstingsproposisjonen nr. 8. 1927 det siktes til.

Sitatet ovenfor sikter til at straffeutmålingen ikke syntes å være i tråd med forbrytelsen. Dommeres mulighet til å tilpasse straffen det lovbruddet som var begått ble svekket: «De strenge straffebestemmelsene gjorde det meget vanskelig å oppnå fellende dom i voldtektssaker og i andre alvorlige sedelighetssaker, selv om bevisene var meget gode» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 6). Ikke nok med det – proposisjonen kommenterer tilfeller der endringen av loven førte til påtaleunntatelse, og at forbryteren ikke fikk noen straff i det hele tatt. I proposisjonen står det: «En annen konsekvens av de strenge minimumsbestemmelser var at påtalemyndigheten i en rekke saker fant at det ville virke altfor hardhendt å aksjonere, særlig overfor unge lovbyrtere. I stedet for straffesak ble resultatet i slike tilfeller påtaleunntatelse» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 6). Endringen av ordlyden – språket – hadde altså en så stor effekt på straffeutmålingen at enkelte saker endte med å bli henlagt, fordi minstestrafen var for høy for hva domstolene anså som formålstjenlig. Endringen av straffebestemmelsens ordlyd var ment for å straffe sedelighetslovbruddene strengere, men resulterte i det motsatte: Språket la i dette tilfellet et premiss som senere førte seg selv til grunne.

Sett i lys av Mathiesens forståelse av samfunnet og lovenes gjensidige påvirkning av hverandre, kan dette forstås som det han omtaler som lovens ikke-tilsiktete, eller latente virkinger (Mathiesen, 2011, s. 84). Slik Mathiesen presenterer det har loven et sett med tilsiktete virkinger, som er de tilfellene der straffen blir gjennomført slik man hadde som intensjon. I dette tilfellet oppfyller straffen sine mål. Likevel kan straffen ha et sett med ikke-tilsiktete virkinger som fører til ulike former for latente funksjoner. Straffen ender derfor opp med å føre til andre typer handlinger enn de man hadde antatt eller forutsett at skulle skje (Mathiesen, 2011, s. 85).

Lovens ordlyd, kan altså ha en uintent kraft på samfunnet, som man på forhånd ikke kan kontrollere. En grunn til at enkelte sedelighetsforbrytelser ikke ble straffeforfulgt leses her som et resultat av språkendringene som hadde blitt gjort i tidligere revisjon av loven. Endringen i språket førte til at domstolene handlet utenfor hva loven hadde tilsiktet. Man handlet altså annerledes enn hva det stod i loven, med språkmessige endringer som en avgjørende komponent. Resultatet av denne ikke-intenderte utviklingen virket dessuten *tilbake* på straffens ordlyd. Samfunnets reaksjon på at domstolene handlet utenfor lovens ordlyd dannet grunnlaget for den videre utviklingen av denne proposisjonen: «Justisdepartementet ba i brev av 7. juni 1957 Straffelovrådet om å gjennomgå og vurdere bestemmelsene i straffelovens 19. kapittel, i første rekke med sikte på muligheten av å mye opp strafferammene» (Justis- og politdepartementet, 1961-62, s. 6).

4.3 Odelstingsproposisjon nr. 28. (1999-2000)

Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)

Som utgangspunkt bygger denne proposisjonen på utredningen som ble gjort i NOU 1997: 23 Seksuallovbrudd. Hovedmålet med revisjonen var å modernisere og forenkle språket i straffelovens kapittel 19 om forbrytelser mot sedeligheten, og styrke loven slik at den enda bedre kunne beskytte barn og kvinner mot seksuelle overgrep. Komiteen så det som problematisk at sedelighetsloven mer eller mindre hadde beholdt den opprinnelige utformingen som var over 100 år gammel, og at tidligere revisjoner ikke hadde endret den i takt med samfunnsutviklingen. At seksuelt samvær skulle være en frivillig handling mellom to parter var et tydelig premiss i allmenoppfatningen som ikke kom tydelig nok fram i lovteksten slik den er formulert (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 16).

Proposisjonen har i dette tidsrommet utviklet seg til et mye større materiale enn de to tidligere proposisjonene oppgaven har lagt fram, og av den grunn så jeg meg nødt til å begrense hvilke deler av teksten som jeg ønsket å benytte. I proposisjonens kapittel 3 drøfter komiteen endringen og moderniseringen av språket i sedelighetsloven, og denne teksten er derfor svært treffende for det analytiske perspektivet ved begrepshistorien. Kapittel 6 tar for seg seksuell omgang med mindreårige. Denne delen av proposisjonen går mer i dybden av perspektivet som angår barnet. I tillegg er begynnelsen og introduksjonen av proposisjonen interessant for hva det angår seksuelle overgrep mot barn, selv om den tar opp flere temaer som er mer generelle. Noe av det viktigste med denne proposisjonen, som også er grunnen til at jeg valgte den ut, er at utuktbegrepet blir byttet ut med «seksuell».

4.3.1 Historisk bakgrunn og kontekst

Regjeringen i 1999 bestod av Kjell Magne Bondeviks første regjering, som utgjorde en koalisjonsregjering og mindretallsregjering av Kristi Folkeparti, Venstre og Senterpartiet (Regjeringen, 2019b). I 1995 tildelte Justisdepartementet for første gang midler til å utvikle et prosjekt for sedelighetsdømte. I forkant av dette hadde Institutt for Klinisk Sexologi og Terapi (IKST) utarbeidet en terapimodell for sedelighetsdømte og barneovergripere som viste seg å ha positiv virkning med færre tilbakefall. Som et resultat av dette etablerte Sosial- og Helsedirektoratet og Justisdepartementet i 1998 et behandlingsprogram for seksuallovbrytere i Bergen kretsfengsel, som viste til færre tilbakefall blant barneovergripere som hadde mottatt behandling (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 82-83). I perioden proposisjonen analyseres hadde det altså nylig skjedd utviklingstiltak for å hindre og forebygge

seksuallovbrudd mot barn. Denne utviklingen gikk bort fra et rent straffeformat, men fokuserte på ulike behandlingsmetoder og terapi for seksualdømte. Refleksjoner og gjennomføringen av denne utviklingen blir presentert i proposisjonen, og vil være av analytisk interesse for å forstå hvordan man betraktet årsaker til seksuallovbrudd.

Det vil i denne sammenheng være relevant å trekke fram fokuset på menneskerettighetene og barns rettigheter som foregikk på denne tiden. Menneskerettighetenes plass i både lovgivningen og samfunnsdebatten kan også komme til syne gjennom proposisjonens forslag om begrepsendringer og refleksjoner om hvordan barnets plass som offer og enkeltindivid skrives fram. Norge ratifiserte Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen allerede i 1951, men det var ikke før i løpet av Bondeviks første regjering at konvensjonen ble inkorporert i norsk lov ved navn menneskerettighetsloven, i 1999. Dette ble vedtatt etter odelstingsproposisjon nr. 3. (1998-1999) – Om lov om styring av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven). Loven utgjør i dag fem konvensjoner der en av dem er FNs barnekonvensjon (Strand, 2019). FNs konvensjon om barns rettigheter ble vedtatt i 1990, og Norge undertegnet konvensjonen samme år. Konvensjonen verner barn under 18 år sine menneskerettigheter som frihet, rett til å bli hørt og krav å ekstra beskyttelse (FN-sambandet, 2018). Da Norge inkorporerte menneskerettighetene i norsk rett var det imidlertid en debatt om den skulle omfatte barnekonvensjonen også (Strand, 2017). Til å begynne med ble konvensjonen ikke inkorporert. Det skal nevnes at den per dags dato er gjeldende som en del av menneskerettsloven etter 2003. I 2000 fattet FN to tilleggsprotokoller der en av de er *FNs valgfrie protokoll om salg av barn, barnprostituasjon og barnepornografi*, og som Norge også ratifiserte samme år (FN-sambandet, 2018; Strand, 2017).

4.3.2 Utuktbegrepet forsvinner

I proposisjonens introduksjon vektlegges det hvordan språket bør moderniseres og tilpasses sin egen tid bedre. Et av forslagene som fremmes er derfor å ta ut begrepet «utukt» og bytte det til «seksuell». I proposisjonen står det: «Kapittel 19 foreslås omredigert, modernisert og forenklet. Blant annet foreslås uttrykkene "utuktig omgang" og "utuktig handling" erstattet av "seksuell omgang" og "seksuell handling". "Utuktig atferd" foreslås erstattet av "seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd"» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000).

Proposisjonen gjør selv en analyse av begrepet utukt for å begrunne begrepsutskiftningen fra utukt til seksuell. «Begrepet "utuktig" inneholder riktignok noe mer enn begrepet "seksuell",

som er mer nøytralt. Utuktsbegrepet innebærer samtidig noe som strider mot samfunnet normer for kjønnsdelighet» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 21). Det gjøres her en bevisst endring av begrepets normladede betydning, med et ønske om at språket skal leses mer nøytralt. Som vist tidligere betyr «utukt» kjønnslig omgang som utenom ekteskap eller mot gjeldene norm. Dette stemmer overens med hva proposisjonen hevder om begrepet. «Seksuell» betyr noe som gjelder kjønnslivet eller er kjønnlig (Caprona, 2013, s. 1436). Begrepet leder ikke an til noen betydning av normbrudd, og fremstår derfor heller ikke som et normativt ladet ord. Om begrepet er nøytralt kan likevel diskuteres. Slik utdypes det videre i proposisjonen: «Snarere bidrar utuktsbegrepet etter utvalgets syn til å abstrahere og forvanske meningsinnholdet. Begrepet seksuell gir her en mer presis og treffende karakteristikk av de straffbare handlinger» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 21). At utuktsbegrepet bidrar til å *forvanske meningsinnholdet* kan indikere at proposisjonen ønsker å gå bort fra at handlingen skal defineres som noe normladet. Det kan i så fall stemme at seksuell er et mer treffende begrep. Seksuell spesifiserer det kjønnlige omfanget av handlingen bedre enn utukt, men at begrepet er karakteristisk for straffbare handlinger er det lite som tilsier. Seksuell i seg selv viser ingen antydninger til noe straffbart. I Store norske leksikon beskrives begrepet slik «Seksuell, som har med forplanting og de ledsagende drifter, lyster og atferd å gjøre» (Grüneld, 2018). Det antydes her at kjønnslivet skjer som en naturlig del av menneskets behov – som en sterk trang til å formere seg. Det seksuelle kan på denne måten sies å være noe veldig ulikt fra «straffbare handlinger». Når en handling blir karakterisert som noe straffeverdig, foreligger det en samfunnsoppfatning om at handlingen avviker fra samfunnsnormen (Finstad & Høigård, 1996, s. 14-15). «Seksuell» trenger ikke nødvendigvis være en slik avvikende handling, da seksuellbegrepet også favner de naturlige driftene hos mennesker. Hvis seksualiteten anvendes på en annen måte enn den «naturlige» måten som samfunnet har lagt til grunn, vil den kunne forsås som avvikende. Seksuellbegrepet trenger derfor andre begreper i sitt semantiske felt, som kan spesifisere hvordan seksuellbegrepet forstås som noe straffeverdig. Spørsmålet blir da: Hvilke andre begreper opptrer i samspill med «seksuell» for at begrepet skal leses i betydningsrommet av «straffbare handlinger»?

Seksuell som karakteristisk for noe straffbart får i teksten sin betydning ut ifra de andre begrepene seksuell opptrer i samspill med. Teksten anvender sjeldent seksuellbegrepet uten at det henvender seg til et annet betydningsladet ord. Det er *begrepene som blir brukt sammen med seksuell* som beskriver det straffeverdige perspektivet, og ikke seksuell alene.

Utuktig atferd var betegnelsen man anvendte før for å beskrive de handlingene som favnet ikke-berøringer, men som likevel var utuktige. Utuktsbegrepet ladet atferden som noe negativt. *Seksuell atferd* indikerer derimot ikke nødvendigvis at den seksuelle handlingen er en negativ handling. Derfor vil det ved en begrepsendring være nødvendig å tilføye et nytt negativt ladet ord, for at den seksuelle atferden skal treffe den intensjonelle straffeverdige betydningen. Jeg velger å kalle begrepene som benyttes for å endre meningsinnholdet for *tilleggsbegreper*. Et eksempel på at proposisjonen tilføyer slike tilleggsbegreper er at «"Utuktig atferd" erstattes med uttrykket "seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd"» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 7). Betegnelser som krenkende og uanstendig gir den seksuelle atferden en ladet betydning av å være grensovertredende. Krenke betyr å ydmyke, fornærme eller svekke (Caprona, 2013, s. 812), og uanstendig betyr det motsatte av å te seg sømmelig eller ordentlig (Caprona, 2013, s. 793). Ved å anvende tilleggsbegreper som de overnevnte, får den mer nøytrale «seksuell atferd» en negativ ladning. Dette poenget kommenteres i proposisjonen, og begrunnes med at språket som her brukes er mer moderne og tidsmessig riktig (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 21). I det begrepet «seksuell» leses sammen med andre ladede begreper, som seksuell *krenkende* eller *uanstendig* atferd, leses atferden som en «straffbar handling». Dette forstås som forårsaket av at tilleggsbegrepene spesifiserer det avvikende ved den kjønnslige handlingen, og dermed også endrer meningsinnholdet i begrepet seksuell.

I kapittelet om den spesifikke begrepsendringen, diskuteres seksuell i samspill med forbrytelser mot barn. I overskriften anvendes formuleringen «Begrepsbruken i saker om seksuelle overgrep mot barn» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 22). Her forstås «overgrep» som et tilleggsbegrep som tilføyer en negativ ladning. Når seksuell atferd beskrives som et overgrep, kan det sees som en måte å kriminalisere den type atferd på. Ifølge Det Norske Akademis ordbok, kan overgrep bety inngrep eller krenkelse av en annens rettigheter (NABO, 2019a). Overgrep kan da leses som at krenkelsen skjer *mot* noen. Ved å betegne handlingen som seksuelt krenkende eller uanstendig atferd, gir man seksuellbegrepet en negativ karakter på generelt grunnlag, men ikke nødvendigvis mot noen bestemt person. Handlingen kunne like mye vært usømmelig og ydmykende for personen som selv har hatt en seksuell uanstendig atferd. Overgrep kan forstås negativt ladet på samme måte ved å si krenkede eller uanstendig, men i tillegg retter det handlingen mot noens spesifikke private sfære og rettigheter.

4.3.3 Enkeltindividets rettigheter

Seksuelt *overgrep* kan altså leses som brudd på en enkeltperson sin private sfære og rettigheter. Denne begrepsbruken retter seg mot den individuelle rettigheter, og kan fortelle noe om samfunnsutviklingen som pågikk på denne tiden – da menneskerettighetene fikk en særskilt posisjon i norsk lovverk. Språket retter seg ikke direkte til menneskerettighetene, men begrepene og språket vinkles fra et ståsted som uttrykker en plass for menneskerettigheter i loven. Dette kommer tydeligere fram ved utvalgets utsagn i proposisjonen: «En regel om straff for å skaffe seg seksuell omgang uten samtykke, vil etter Bangs syn ikke svekke, men styrke ofrenes rettsstilling» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 62). «Ofrenes *rettsstilling*» insinuerer et fokus på folks rettigheter, som nå også er i ferd med å prege loven. Videre poengteres det samme fokuset der det diskuteres hvorvidt loven om aldersvillfarelse skal endres eller ikke. Her skildrer språket hvordan menneskerettigheter er et sentralt tema i samfunnet: «Alle går mot en slik regelendring for barn under 15 år. Flere av disse mener at utvalgets forslag innebærer en svekkelse av barns rettsstilling» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 71). Barnevernombudet og Redd Barna uttaler dette i høringen. Barnevernombudet er et vern som skal passe på at barns rettigheter og vern blir opprettholdt og at barns rettigheter blir fulgt gjennom lovgivningen (Barneombudet, 2019a). Redd Barna er en rettighetsorganisasjon som også arbeider for at barns rettigheter skal innfris, vedlikeholdt og beskyttes, blant annet ved å etablere barnevernsombud i rundt om i verden og sikre et godt styresett for barn (Redd Barna, 2019).

At det gjøres plass til et talerør for barns rettigheter i proposisjonen kan fortelle oss at det skjer en viktig utvikling av menneskerettigheters plass i norsk lovgivning, og spesielt de som er rettet mot barnet. Som nevnt innledningsvis ble ikke barnekonvensjonen inkorporert i første omgang da Norge i 1999 dannet menneskerettighetsloven. Likevel pågikk det en debatt om barnekonvensjonens skulle inkorporeres eller ikke, og gjennom en slik diskusjon ble et fokus på barnets rettigheter fremmet. I Barnevernombudet og Redd Barna sin uttalelse kom det fram at barna burde få sin plass i retten – ved å beskrive forslaget til lovendringen som en *svekkelse av barns rettsstilling*.

Selv om barnekonvensjonen enda ikke var inkorporert i norsk lov da denne proposisjonen ble skrevet, hadde Norge likevel ratifisert konvensjonen – som vil si at Norge forpliktet seg til å

følge konvensjonen. Barnevernombudet og Redd barna satt i posisjon til å verne om barns rettigheter. Deres plass som en del av høringen i utviklingen av forarbeidene kan derfor indikere at barnekonvensjonen er ratifisert. At Barnevernombudet og Redd barna får rom for å uttale seg lovforarbeidet kan også ha bidratt til å fremme konvensjonens fremtidige plass i lovgivningen.

4.3.4 Barnets posisjon

Eksemplene på hvordan språket og begrepene blir anvendt i proposisjonen, og som har blitt analysert hittil, kan følgelig fortelle oss noe om den historiske konteksten, der det foregikk en prosess om å innføre menneskerettighetene i norsk lov. Et større fokus på menneskerettighetene kan også leses som lovens generelle intensjon om å rette fokuset på skaden som blir påført enkeltindividet fremfor samfunnsmoralen (Skilbrei & Stefansen, 2018, s. 22). Som resultat av et individrettet fokus, fremfor et samfunnsmoralsrettet, kommer barnets større og tydeligere plass også til syne. De betraktes her som en egen gruppe av enkeltindivider. Begreper som *barns rettsstilling*, *seksuelle overgrep* mot barn, utskifting av det normladede begrepet *utukt*, samt offentlige stemmer for barns rettigheter, kan vise til at barnet har fått et større fokus. Begreper som opptrer i barnets semantiske felt er ladet med individuelle rettigheter, i tillegg til at barnet tilskrives en rolle som samfunnet betrakter som et viktig enkeltindivid.

At proposisjonen ofte anvender begrepet *overgrep* når det er snakk om seksuallovbrudd mot barn eller mindreårig, tilskriver barnet et rom av private forhold og en privat sfære. I proposisjonen står det: «Seksuelle overgrep mot barn omfatter overgrep av ulik art og grovhet. Overgrepene spenner fra enkeltstående tilfeller seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd overfor 15 åringer» (Justis- og politidepartementet, 1999-2000, s. 86). Slik det beskrives her spiller det altså ikke noen rolle om overgrepet har skjedd flere ganger, om det er veldig grovt eller ikke, eller om det er en krenkende handling eller en atferd. Et overgrep mot barn skrives her fram som et like stort inngrep på barnets rettigheter uansett form.

Videre i proposisjonen tas det opp en diskusjon der komiteen skal ta stilling til om foreldelsesfristen for overgrep mot barn skal settes høyere. Ved å diskutere foreldelsesfristen regulerer proposisjonen et større spekter av hensyn som bør tas overfor barnet. I proposisjonen står det: «Justiskomiteen viste til at det ofte kunne ta lang tid før barn erkjente

at de var blitt utsatt for seksuelle overgrep og også før de ble klar over at forholdet var straffbart» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 79). Proposisjonen slutter seg ikke bare til barnets grad av kjønnsmodenhet for at handlingen skal være straffeverdig. Det gjøres også en vurdering av barnets utvikling for å *forstå* hva et overgrep i det hele tatt er. Dette uttrykkes ved å anvende formuleringene «erkjenne» og «ble klar over». Når loven her vurderer barnets kapasitet til å forstå omfanget av et seksuelt overgrep, utvides spekteret av egenskapene som tilskrives barnet, og forsterker barnet som et enkeltindivid. I forlengelsen av dette står det at: «Spørsmålet om særlige foreldelsesfrister i saker om seksuelle overgrep mot barn (...)» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 79). Begrepet *særlig* forsterker at barnet tilhører en gruppe som bør skilles fra den øvrige befolkningen, og at loven bør tilpasses særlig for dem. Barnet skrives her tydelig fram inn under en spesiell gruppe, med egne behov.

Som en del av proposisjonens innledning presenteres noen generelle syn på revisjonen av seksualloven, og det står:

Seksuelle overgrep mot kvinner og barn blir i dag avdekket i større grad enn tidligere. Samfunnet ser også mer alvorlig på denne typen overgrep nå enn før. Det er i større grad enn tidligere blitt dokumentert hvor alvorlige og langsiktige skadevirkninger slike overgrep kan ha for ofrene (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 17).

Det som er interessant her er at barnet står sidestilt med kvinner. Kvinners rettigheter i denne historiske perioden er i større grad likestilt med menn, enn ved tidsrommene til de andre analyserte proposisjonene. «Kvinner» som et begrep i barnets semantiske felt kan fungere som en semantisk smitte, og videre forsterke barnet som et enkeltindivid med rettigheter som likestilles både menn og kvinner. Det finnes flere tilfeller i proposisjonen der kvinner snakkes om som en spesifikk gruppe – men kvinner har likevel ingen egen paragraf eller ordlyd, ei heller har mannen det. Barnet har egne paragrafer og utpekes direkte som en egen gruppe med spesielle rettigheter. I tillegg brukes det i sitatet betegnelser som «alvorlige og langsiktige skadevirkninger», som forteller at det seksuelle overgrepet kan ha psykiske konsekvenser for barnet lenger fram i tid. Ved å konstatere at man er opptatt av de langsiktige skadevirkningene det kan ha på barnet, forteller det om et individrettet fokus, fremfor å betrakte seksuallovbrudd som en kollektiv krenkelse.

4.3.5 Behandling av seksualforbrytere

Da seksuelle overgrep er tatt inn i straffeloven, vil det tilsi at samfunnet betrakter handlingen som straffeferdig. Når samfunnet ser det som nødvendig å straffeforfølge en handling, poengteres det i proposisjonen at straffen skal fungere preventivt (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 52). Det vil si at man vil forebygge nye kriminelle handlinger. Hva det gjelder seksualforbrytelser mot barn, ser det ut til at selve fengselsstraffen ikke er den eneste reaksjonen som anvendes som et preventivt middel: «Straffens preventive virkning avhenger ikke bare av straffens lengde, men også av soningens innhold. I tilknytning til drøftelsene av seksuelle overgrep mot mindreårige er det redegjort for behandling av domfelte for seksualforbrytelser» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 52). Interessante formuleringer som opptrer sammen med seksuelle overgrep mot barn her er «preventiv virkning» og «behandling». Slik jeg tolker begrepene i dette sitatet, er at behandlingen er en form for preventiv virkning. Seksuelle overgrep mot barn leses gjennom dette som en handling som kan forhindres med hjelp av behandling. Videre står det i proposisjonen: «I Norge er det IKST som har lengst erfaring med behandling av seksualovergripere, også barneovergripere. Ved instituttet er det delvis utviklet en egen terapimodell for overgripere, i hovedsak basert på psykoanalytisk og selvpsykologisk teori» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 82). Personen som har begått seksuelle overgrep mot barn står her sammen med begreper som «psykoanalytisk», «selvpsykologisk» og «terapi». Personen tilskrives gjennom dette et behov for å motta hjelp, i form av psykologisk behandling. Det utdypes videre på denne måten:

Hensikten med programmene er å gi den dømte økt forståelse for egen atferd og lære vedkommende alternative handlemåter når risikosituasjonen dukker opp. Det er også et mål å motivere den dømte til å søke psykotераapeutisk behandling som gis av terapeuter med spesiell kompetanse» (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 82).

Det er tydelig at begreper som «terapi», «behandling», «psykotераapeutisk» og «psykotераpi» er begreper som beskriver personen som har begått seksuelle overgrep mot barn. Personen som har begått handlingen blir også betegnet som «barneovergriper». Begrepene har til felles at de er en form for behandlingsformuleringer. I tillegg opptrer begrepene «atferd» og «handlemåter». Behandlingsformuleringene og handlingsbegrepene tilskriver personen et sett

med handlinger, og en måte å te seg på, som bør behandles gjennom terapi og ulike former for psykologisk behandling. Det er rimelig å anta at barneovergriper da blir betraktet som en person med psykiske vansker eller problemer, som påvirker handlingsmønsteret – og derav overgrepet.

Ved å betegne handlingen med slike behandlingsformuleringer kan det gi assosiasjoner til at personen har noen form for lidelser eller blir sykeliggjort. I tillegg blir personen som er dømt for seksuelle overgrep mot barn betegnet som «barneovergriper», og blir gjennom dette kategorisert som en egen gruppe dømte, med andre eller egne behov. Når barneovergriperen plasseres i et semantisk felt av behandlingsformuleringer og «preventive virkninger», insinueres det at det er mulig å endre handlemåten eller de psykiske plagene til barneovergriperen. Om de terapeutiske tilbudene som blir tilbudt i fengsel beskrives det som følger:

Man ser imidlertid at programmene gir deltakerne økt innsikt i egen situasjon, og mange av dem ønsker å søke psykoterapeutisk behandling (...) Programmet har en varighet på 200 timer, som strekker seg over 6 måneder. Det tar utgangspunkt i en kognitiv og atferdsterapeutisk tradisjon. (Justis- og politdepartementet, 1999-2000, s. 82)

«Psykoterapeutisk behandling» og «innsikt» står her sammen – som underbygger antakelsen om at behandlingen kan fungere preventivt. Det insinueres da at behandlingen kan endre personens handlingsmønster. De psykiske lidelsene som tilskrives barneovergriperen fremstår derfor ikke som vedvarende eller permanente.

5 Sammenligning av odelstingsproposisjonene: Hvordan utvikler fenomenet seg over tid

Jeg har så langt i analysen min fulgt utuktsbegrepet og begrepet «barnet» i tre historiske tidsperioder. Analysen av hver proposisjon har dannet grunnlaget for tre synkrone analyser, fra ulike tidsperioder. Disse utgjør materiale mitt for å analysere hvordan overgrep mot barn har utviklet seg i tidsrommet fra år 1927 til 2000. I denne perioden har begrepene både endret seg og fått nye sosiale posisjoner. Historien til disse begrepene er med på å danne et bilde om hvordan vi i dag forstår seksuelle overgrep mot barn. Denne delen av analysen vil bli hva Koselleck kaller for en diakron analyse (Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 67-68). Ved en slik type analyse er det interessant å sammenligne fenomenet i de ulike tidsrommene, og se hvordan betydningsrommet til fenomenet har utviklet seg (Kurunmäki, 2005, s. 187; Åkerstrøm Andersen, 1999, s. 67-68). Kapittelet vil derfor bli en slags oppsummering, men som rydder det synkrone analyse materialet i tre underkapitler som tar for de mest sentrale funnene om fenomenets utvikling. Jeg kort skal redegjøre hva disse underkapitlene handler om først.

Jeg har valgt å dele opp den diakrone analysen ved å se hvordan utuktsbegrepet har utviklet seg, hvilke perspektiver man har lagt i det, og hvilke synonymer samt andre begreper det opptrer sammen med. Og sist men ikke minst hvordan utuktsbegrepet ble erstattet med begrepet seksuell i oppgavens siste proposisjon. Deretter vil jeg se på utviklingen av synspunkter og begrunnelser som anvendes for å forklare hvorfor det har skjedd overgrep mot barn. Jeg mener et slikt perspektiv er med på å forklare hvordan vi i dag forstår pedofili. Til slutt vil jeg se hvordan utviklingen av barnets plass i proposisjonene har endret seg. Det som vil være interessant å analysere her er hvordan begrepene som opptrer sammen med analysebegrepet – barnet, har endret seg, eventuelt hvilke begreper som har vært stabile. Det er interessant fordi begrepene som anvendes sammen med begrepet barnet, beskriver dets posisjon i loven, som kan forklare mye om den sosiale virkeligheten – samtiden.

5.1 Utuktbegrepets utvikling

Etter de synkrone analysene av de tre proposisjonene ønsker jeg her å fokusere på hvordan utuktsbegrepet har utviklet seg gjennom de tre proposisjonene. Som sett har utuktsbegrepet gått gjennom en endring som har resultert i et helt konkret begrepsskrifte. På veien dit har utuktsbegrepet blitt lest ulikt.

Oppgavens tidligste proposisjon, odelstingsproposisjon nr. 8. (1927), betegner overgrep mot barn som *utukt* eller *utuktforbrytelse mot barn*. I denne synkrone analysen kom det fram at det springer ut et normladet perspektiv fra utuktsbegrepet. Utuktsbegrepets opprinnelige betydning er spesifikt rettet mot «kjønnslig omgang» som er «utenom gjeldene norm». Det kommer fram at utukt mot barn også skiller seg fra voldtekt. Voldtekt er et begrep som legger til rette for at handlingen er utført med vold eller makt. Denne distinksjonen ser ut til å virke på utuktsbegrepet på ulike måter. Den ene innvirkningen ved å skille utukt mot barn fra voldtekt, er ganske enkelt at utukten ikke leses som en handling gjort med makt eller vold. Utukten forstås da lik begrepets opprinnelige betydning – et normbrudd. Begrepene som opptrer i det semantiske feltet til utukt er blant annet «gjeldene norm», «moralsk usunnhet» og «moralsk fordervelse». Disse betegnelsene leses også som synonymer til utukt mot barn, og forsterker antakelsen om at begrepet retter seg mot brudd på normer og samfunnsmoralen. I tillegg opptrer begreper som «boligmangel», «økonomiske grunnlag og et hjem», «utukt mot dyr» og «utukt mellom mannkjønn» sammen med utukten, som identifiserer hvilke måter handlingen er moralsk feil og hva som er gjeldene norm som handlingen bryter med. Utuktsbegrepet er heller ikke forbeholdt sedelighetslovbrudd mot barn, da det også anvendes med sedelighetslovbrudd mot dyr eller homofili. Hvordan utuktsbegrepet opptrer med andre typer sedelighetslovbrudd, gir utukten et enda større preg av å være en kollektiv krenkelse.

Videre i oppgavens andre proposisjon beskrives utuktsbegrepet som noe mer enn et normbrudd. Det skjer i dette tidsskiftet en betydelig endring av utuktsbegrepets semantiske felt. I proposisjonen fra 1961-1962 deles utuktsbegrepet inn i ulike former: Det vektlegges et skille mellom utuktig «omgjengelse», «atferd» og «handling». Mot barn er det den utuktige *omgjengelsen* og *handlingen* som ser ut til blir mest brukt. Sammenlignet med den tidligste proposisjonen blir det her gjort mer detaljerte beskrivelser av hva selve utukten inneholder. Beskrivelsene av utuktig omgjengelse retter seg mot samleielignende forhold og ulike former for berøring av kjønnsorgan. Den utuktige handlingen beskrives med begreper som handler

om berøring og å ta på, noens kjønnsdel eller kjønnsorgan. Utukten forstås utover dette som utuktig fordi barnet ikke er modent kroppslig eller psykisk til å ha et slikt kjønnlig forhold. Begrepet har gått fra å bli beskrevet svært lite i detalj, og leses i stor grad som et normbrudd overfor samfunnet, til å betrakte utukten som et normbrudd overfor barnet. De sosioøkonomiske forholdene er lagt til side, og utukten forstås her som et sett med en rekke spesifikke utuktige handlinger påført barnet.

I proposisjonen fra 1999-2000 skjer det et begrepsskifte, der utuktsbegrepet erstattes med seksuell. Slik den synkrone analysen viste endret dette betydningen av handlingen en del, da seksuellbegrepet ikke inneholder noe direkte form for normbrudd eller standpunkt om gjeldene samfunnsmoral. *Utukt mot barn* blir i denne proposisjonen erstattet med *seksuelle overgrep mot barn*. Seksuell spesifiserer innholdet i handlingen, og fremstår som mer moderne språkbruk. Begrepsendringen ilegger en betydning av at det skjer seksuelle krenkelser eller inngrep på barnets rettigheter eller private sfære, og henviser ikke til noen form normbrudd. Det presiseres gjennom det at overgrepet er rettet direkte mot barnet. Dette er til stor forskjell fra den første proposisjonen, som beskriver utukten som et brudd på samfunnets moralitet.

Utuktsbegrepets utvikling i straffeloven kan sies å ha hatt en markant utvikling fra å dreie som en kollektiv krenkelse – til å krenke enkeltindividet. Denne utviklingen kan til dels sies å være tilsiktet og bevisst. Da omformuleringen fra utukt til seksuell i den siste proposisjonen skjedde på bakgrunn av en sterk politisk interesse for å tydeliggjøre lovens individrettede mentalitet (Skilbrei & Stefansen, 2018, s. 21).

5.2 Årsaken til utukt mot barn

Det gjøres ikke nødvendigvis noen presis begrunnelse eller legges fram noen perspektiver som helt tydelig begrunner proposisjonenes perspektiver på hvorfor det begås utukt – eller seksuallovbrudd mot barn. Tatt de synkrone analysene i betraktning er det imidlertid ulike overblikk og beskrivelser som kan tolkes i retning av ulike årsaksforklaringer på hvorfor utukt mot barn begås.

Til å begynne med gjør proposisjonen fra 1927 noen interessante beskrivelser av samfunnsforholdene som på mange måter forklarer årsaken til utukten som skjedde på denne tiden. Beskrivelsene tilskriver de økonomiske dårlige forholdene, arbeidssituasjonen og

boligmangelen skylden for at utuktforbrytelser mot barn har økt. Mangelen eller fravær av slike forhold vil kunne føre til at familiene lever utenfor samfunnsnormen, og setter barn i posisjoner der de blir tilgjengelige for utukt. I den forbindelse vektlegges det at kroppsarbeid er grunnsteinen for familiens økonomi og hjem. I de fleste tilfeller har man ikke noe tilpasset arbeid for barn, slik at barna vil være overlatt til seg selv uten tilsyn, og foreldrene kan ikke forsvare dem fra utuktige handlinger. Boligmangel er en annen årsak til at utukt mot barn skjer. I de tilfellene familier er nødt til å bo med andre, kunne man ikke forhindre at utukt mot barn kunne skje. Det kan se ut til at tilfeller av utukt begrunnes som et resultat av at samfunnet har gjort barn lett tilgjengelige for utukt, ikke at det «feiler» de som begår handlingen noe.

I proposisjonen fra 1961-1962 gjøres det vurderinger av ulik seksualdrift, som kan tolkes som bakenforliggende årsaksforklaring til at utukt mot barn skjedde. Personene som begår sedelighetsforbrytelser beskrives som underutviklet, og som sliter med å kontrollere impulsene sine. Personene som var utuktige mot barn fikk også betegnelsen pedofile. I løpet av tidsrommet fra den første proposisjonen til den andre proposisjonen har det skjedd en utvikling av måten man betrakter mennesker som begår utukt på. Perspektivet har forflyttet seg fra å forklare utukten fra et samfunnsperspektiv til å anta at det finnes en avvikende seksualdrift hos personene. I tillegg har personene som begår utukt blitt kategorisert som en egen gruppe seksuelt avvikende, pedofile – og tilgitt egne kjennetegn. Hvorvidt personene som var utuktige mot barn ble betraktet som personer med unormal seksualdrift da proposisjonen fra 1927 ble skrevet, er mulig. Det ble derimot ikke nevnt noe om seksualdrift i verken proposisjonen eller innstillingen, og jeg tolker det derfor som at de sosioøkonomiske samfunnsforholdene, var en av forklaringene for utuktsforbrytelser på denne tiden som hadde betydningstyngde. Utviklingen i proposisjonene ser ut til å ha gått fra å betrakte årsaken som en effekt fra samfunnet – til å komme fra personens indre seksualdrift.

I proposisjonen fra 1961 blir personene som har begått overgrepet delt opp i to kategorier: Den sekundært pedofile og den primært pedofile. Den primært pedofile er den som favner færrest, og seksualdriften beskrives som en naturlig dragning mot barn. Personen betegnes som underutviklet og barnslig, og trives i barnets selskap. Barnet blir deres seksualobjekt da de føler seg mer lik barnet enn voksne på sin egen alder. I barnets selskap oppstår situasjonen der den pedofiles svake impuls kontroll slår inn og fører til at utukten skjer. Den sekundært pedofile omtales som den største gruppen av dem som begår utuktsforbrytelser mot barn, og

vil derfor være den gruppen som kan forklare flest av tilfellene. Gruppen karakteriseres på mange måter lik som den primært pedofile, med tanke på et lavt utviklingsnivå. Dragningen mot barn er derimot ikke en naturlig seksualdrift, og beskrives som enda mer underutviklet enn barnet. Utukten som skjer begrunnes som en tilfeldighet, gjerne på grunn av deres kategorisering som intellektuelt tilbakestående eller senile. Begge gruppene pedofile skrives frem på en måte som sykelliggjør personlighetene deres. Disse personlighetenes seksualdrift – beskrevet som en svak impuls kontroll – leses i proposisjonen som årsaken til at utukt mot barn begås. Perspektivet ligger føringer for at seksuelle overgrep mot barn forstås som et resultat av at det finnes voksne mennesker det feiler noe med.

Denne utviklingen ser ut til å bli enda mer tydelig i proposisjonen fra 1999-2000. Slik jeg tolker frem en mulig årsaksforklaring på seksuallovbrudd mot barn i denne proposisjonen, er hvordan straffen blir beskrevet som preventiv og hvilket innhold straffen skal ha. Det beskrives en utvikling der straffen mot barneovergripere ikke bare skal inneholde den rene frihetsberøvelsen, behandling skal også inngå som en del av den preventive effekten straffen skal ha på seksuallovbryteren. Det finnes altså et ønske om å forebygge handlingen. Behandlingene blir videre spesifisert som psykoterapeutisk behandling og atferdsbehandling. Som poengtert i den synkrone analysen gir dette et uttrykk for at personene som har begått seksualforbrytelser mot barn lider av noen form for lidelse som kan dempes eller kureres. Ved å betegne behandlingsperspektivet ved straffen som et preventivt middel, indikeres det på at det finnes noe ved personen det er *mulig* å behandle. At overgrep mot barn skjer forstås altså som at personen som er dømt har noen form for lidelse, og at dette handlingsmønsteret er mulig å endre ved hjelp av riktig behandling.

Forståelsen har gått fra å betrakte samfunnsforholdene som årsak til at barn blir lette ofre for overgrep, og for at noen voksne blir tilbøyelige for å begå slike utuktige handlinger. Det er de kontekstuelle forholdene som ligger til grunn for forståelsen. Denne oppfatningen blir erstattet med perspektivet om at det feiler personene som begår utukten noe. Det er noe ved personen selv, og ikke noe ved samfunnet rundt, som er grunnen til overgrepet. Personen tildeles egenskaper som er sykelliggjorte, og det er nettopp disse avvikende egenskapene som forstås som faktoren for at noen begår disse handlingene. Utgangspunktet om at det feiler personene noe, er en forståelse som vedvarer i løpet av utviklingen. Forskjellen er at personenes tilstand ansees som et moment det er mulig å behandle og endre, og gjennom behandling kan man forebygge nye overgrep.

5.3 Barnets posisjon

Barnets posisjon har naturlig endret seg i takt med hvordan utuktsbegrepet har endret seg. I det betydningen av utuktsbegrepet ble utvidet gjennom oppdelingen av utuktsbegrepets ulike former, endret blant annet barnets posisjon seg også. Da utuktsbegrepet ble erstattet med seksuellbegrepet, fikk barnet også en større plass som enkeltindivid.

Proposisjonen fra 1927 tilskrev utuktsbegrepet en form av kollektiv krenkelse. I tråd med hvordan utukten ble forstått her, ble barnet lest som et uttrykk for slike brudd på samfunnsmoralen. Barnet posisjon fantes i betydningsrommet mellom den utuktige handlingen og krenkelsen mot samfunnsmoralen. At det ble gjort et bevisst fokus på utukt mot nettopp barnet, var nytt ved straffeloven av 1902, likevel delte ofte barnet krenkelsen med samfunnsmoralen. Ved enkelte steder i proposisjonen fremstod begreper som «moralsk usundhet» og «moralsk fordervelse» omtrent som synonyme for barnets plass i utuktshandlingen. Barnet ble omtrent fremstilt som et tilfeldig element, utsatt for utukt. Det var uheldig at det var akkurat barnet som skulle bli offeret for den vanskelige sosioøkonomiske tilstanden. Barnet fikk lite oppmerksomhet sammenlignet med hvordan det umoralske perspektivet beskrev utuktsbegrepet. Slik situasjonen beskrives virker det som vanskelig å hjelpe barnet, eller forhindre utukten på noen måte, da det er de sosioøkonomiske forholdene som er mye av forklaringen. Barnets posisjon forstås på den måten som svært hjelpeløst og som er mer perifer rolle i samfunnet.

I proposisjonen fra 1961-1962 skjedde det en tydelig utvikling av barnets posisjon. Barnet ble ikke her like tett knyttet opp mot samfunnsmoralen og krenkelsen mot det kollektive. I barnets semantiske felt var det gjentakende at barnet var et beskyttelsesmoment, ved å omtale barnet som noe man må «verne» og «beskytte». Straffeloven fremstod her som måten man skulle beskytte og verne barnet. Det var de ulike lovparagrafene og ordlyden i sedelighetsloven som stod til ansvar for å beskytte barnet mot utukt. Sammenlignet med den første proposisjonen, der barnet ble forstått som et tilfeldig offer for utukten, er barnet her beskrevet som et offer på grunn av noen voksne menns avvikende seksualdrift. Slik sett blir ikke barnet lenger forstått som et tilfeldig offer. Barnet blir derfor forstått som noen man bør beskytte fra disse menneskene. At barnet stadig blir omtalt som noen man må verne eller beskytte kan også sees i sammenheng med velferdsstatens utvikling. Staten hadde på denne tiden en innstilling om at alle i befolkningen skulle være trygge. Man fokuserte med andre

ord mer på enkeltindividet enn tidligere. At barnet var et fokus for beskyttelse kan tenkelig også være et resultat av dette. Selv om det i proposisjonen fra 1927 var forholdsvis nytt å skille ut utukt mot barn som en egen handling for utukt, var i det ikke før i proposisjonen fra 1961-1962 at man så et tydelig fokus på barnet.

I oppgavens siste synkrone analyse av proposisjonen fra 1999-2000, videreføres tydelig det individrettede fokuset. Barnet betegnes ikke bare som et beskyttelsesmoment i samfunnet, men blir også gjort til et enkeltindivid med rettigheter. Utukten mot barnet har blitt erstattet med betegnelsen et *seksuelt overgrep mot barn*, som insinuerer at handlingen skjer som en overtredelse av barnets private sfære. I tillegg opptrer barnet med begrepet *rettsstilling*, som indikerer utviklingen av særskilte og formelle rettigheter til barnet. I barnets semantiske felt står også kvinner som et begrepet. Kvinner har i løpet av denne perioden kommet på lang vei med å bli likestilt med menn. Ved å sidestille barnet med kvinner, forsterker det inntrykket om barnet som et individ med rettigheter på lik linje som med kvinner og menn. I løpet av utviklingen, har man etter hvert tatt i betraktning hvilken langsiktig skade og ettervirkninger overgrepet kan ha på barnet. Barnets fremtid blir også moment for beskyttelse.

Forståelsen av barnet og dets plass i samfunnet startet med å være et uttrykk for den sosiale krenkelsen. Det var uheldig at barnet ble et offer for dette, og på grunn av de kontekstuelle forholdene var det vanskelig å beskytte barnet fra utukten. Denne forståelsen endret seg betydelig. Barnet blir senere beskrevet som et moment samfunnet skal beskytte og verne om. At det var nettopp barnet som ble et offer for utukt ble forstått som et resultat av noen menns avvikende seksualdrift. Deretter utvikles barnets posisjon til en rettsstilling og et enkeltindivid med spesielle behov. Hvilken skade overgrep han påføre barnet tas også til vurdering i et fremtidsrettet perspektiv, og barnets posisjon fremstår desto mer viktig enn noen gang sammenlignet med de tidligere tidsrommene.

6 Sammenfatning og avsluttende tanker

Som oppgaven har vist har forståelsen av seksuelle overgrep mot barn endret seg med tiden. Denne forståelsen har også lagt til grunn for hva vi forstår som straffeverdig ved fenomenet. Til å begynne med var det hvordan handlingen forstyrret samfunnets sømmelighet som ble ansett som det straffeverdige ved fenomenet. Deretter bekymret man seg i senere tid for hvordan barnet var utsatt for overgrep og dets rett på beskyttelse for slike handlinger. Det straffeverdige ved handlingen har da forflyttet seg til skaden det påfører barnet og enkeltindividet. Skilbrei og Stefansen kommenterer det samme om hvordan straffeloven i dag har utviklet seg i denne retningen: «Hva som regnes som seksuell vold, og hvordan man straffer det, endrer seg over tid. I dag kriminaliseres seksuallovbrudd med et sterkere utgangspunkt i skade for det utsatte enn tidligere» (Skilbrei & Stefansen, 2018, s. 21).

Hvordan samfunnet forstår og håndterer fenomenet utenfor lovverket, vil likevel kunne være preget av en moral. Disse moralene og holdningene kan ha betydning for hvordan andre profesjoner enn rettsansvendere møter på fenomenet i arbeidet sitt (Skilbrei & Stefansen, 2018, s. 21). Som en sosialarbeider, barnevernsarbeider, miljøterapeut eller andre yrker som arbeider med enkeltmennesket og dets sosiale problemer, vil det være fruktbart å ha kjennskap til utviklingen og forståelsen av fenomenet. Det vil bidra til at sosialarbeideren kan være bevisst over fenomenets plassering i samfunnet, og inneha en bredere forståelse om temaet. Ved å kjenne til denne utviklingen, vil man i arbeid med det sosiale også erkjenne at fenomener ikke nødvendigvis er stabile og uforanderlige. Innsikten om hvordan forståelsen av seksuelle overgrep mot barn har endret seg, gjør at man blir observant på at fenomenet er i en stadig utviklingsprosess, og at det mulig kan være i en nåværende endring. Det er ikke gitt at fremgangsmåten å tilnærme seg fenomenet på i dag egner seg like godt i fremtiden. Dette kan gjøre sosialarbeideren mer bevisst over at måten man arbeider med seksuelle overgrep mot barn, og at det er noe som bør tilpasses underveis og etter forholdene. En slik erkjennelse om fenomenets utvikling kan dermed bidra til større utvikling av ressurser på feltet. Man lærer av erfaring, og kan derfor i arbeidet med fenomenet tilrettelegge for best mulige måter jobbe på i fremtiden, ut ifra erfaringer fra fortiden.

Kjennskap til den historiske utviklingen bidrar til større kunnskap, og med kunnskap kan man være med på å skape en endring for hvordan man i ulike sosiale yrker skal snakke om teamet. Seksuelle overgrep mot barn har lenge vært tabubelagt, og selv om det nå får større offentlig

oppmerksomhet enn noen gang, har vi likevel en vei å gå for å møte fenomenet med den åpenheten det behøver (Søftestad, 2018, s. 56-57). Desto flere som har kunnskap, og jo mer man snakker om og belyser fenomenet, jo mer kan temaet gjøres mindre tabubelagt. I et samfunn der sosialarbeidere har god kunnskap om seksuelle overgrep mot barn, kan de gjennom arbeidet sitt bidra til at flere snakker om temaet. Kunnskap sprer seg ved at sosialarbeideren og beslektede yrker videreformidler sine erfaringer og kunnskap, og slik vil flere enn kun de partene som berører temaet, oppnå større forståelse og åpenhet. Med mindre tabu og større kunnskap vil også myter kunne undergraves. En slik spredningen av kunnskap vil kunne opplyse folket, og i fremtiden skape en større plattform for toleranse.

Gjennom lovforarbeidene har barnet gradvis blitt tildelt en større plass i samfunnet. En effekt av hvordan vi betrakter barnet, og dets rett til å bli hørt, kan også bidra til å gjøre tabuene om fenomenet mindre. En typisk tendens har vært at både foreldre og andre offentlige instanser har hatt problemer med å tro på at overgrepet i det hele tatt har skjedd (Søftestad, 2018, s. 57). Forståelsen man nå har for barnet, gjør at barns fortellinger om overgrep får større plass. Derom man har en større åpenhet og toleranse for å tåle og tro på de historiene barn forteller, vil det kunne bidra til å ta bort noe av tabuene man har til at slike handlinger kan skje. I tillegg er man opptatt av hvordan overgrep kan ha en langsiktig konsekvens på barnet. Ettersom man forstår barnet som aktør og medspiller i samfunnet, er det også i samfunnets interesse å forebygge tilfeller av seksuelle overgrep mot barn (Skilbrei & Stefansen, 2018, s. 21; Søftestad, 2018, s. 69). Det å lytte til barns fortellinger og tørre tro på hva de forteller, kan bidra til å utvikle resurser som forebygger overgrep. Slike tiltak kan styrke et ønske om at barn kan fortsette å være bærekraftige deltakere i samfunnet inn i fremtiden. Selv om barn har en større plass, og flere rettigheter, har samfunnet likevel en vei å gå hva det angår barns stemme. I tiden vi lever i nå er det gjort en bevisstgjøring på denne svakheten. Ressursene rundt barn som har vært utsatt for overgrep, endrer nå rutinene sine for å styrke den kunnskapen vi har og en bevissthet om å spørre utsatte barn om de kan fortelle deres historier (Søftestad, 2018, s. 69-70).

Oppgavens formidling av fenomenets utvikling, kan altså bidra til et større spekter av kunnskap for dem som vil møte på teamet, enten fra et offentlig nivå eller som privatperson. Det å vite noe om fortiden og å gjøre seg bevisst om fenomenets plass i dag, gjør at vi kan

forutse at fenomenet utvikler seg, og forberede oss på å møte og håndtere fenomenet annerledes i fremtiden

7 Litteraturliste

- Andenæs, J. (2002). *Innføring i rettsstudiet*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Backer, I. L. (2013). *Loven - hvordan blir den til?* Oslo: Universitetsforl.
- Barneombudet. (2019a). Om Barneombudet. Hentet fra <https://barneombudet.no/om-barneombudet/>
- Barneombudet. (2019b). Seksuell lavalder. Hentet fra <https://barneombudet.no/dine-rettigheter/venner-kjaerester-og-seksualitet/seksuell-lavalder/>
- Caprona, Y. C. d. (2013). *Norsk etymologisk ordbok : tematisk ordnet*. Oslo: Kagge.
- Dahl, T. S. (1994). *Pene piker haiker ikke: artikler om kvinnerett, strafferett og velferdsstat*. Oslo: Universitetsforl. ; København : Akademisk Forl.
- Det Kongelige Justis- og Politidepartementet. (2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn* (St.meld. nr. 37 (2007-2008)). Oslo. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stmeld-nr-37-2007-2008-/id527624/>
- Elden, J. C. (2017a). Straffeloven. I *Store norske leksikon* Oslo. Hentet fra <https://snl.no/straffeloven>
- Elden, J. C. (2017b). Voldtekt I *Store norske leksikon*. Oslo Hentet fra <https://snl.no/voldtekt>
- Elden, J. K. B. o. J. C. (2019). Vold. I *Store norske leksikon*. Oslo Hentet fra <https://snl.no/vold>
- Ellingsen, I. T. & Skjefstad, N. S. (2015). Anerkjennelse, myndiggjøring og brukermedvirkning. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid : en grunnbok* (s. 97-111). Oslo: Universitetsforl.
- Eskeland, S. & Høgberg, A. P. (2017). *Strafferett* (5. utg. ved Alf Petter Høgberg. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Finstad, L. & Høigård, C. (1996). *Kriminologi*. Oslo: Pax.
- FN-sambandet. (2018). Barnekonvensjonen. Hentet fra <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/Barnekonvensjonen>
- Grüneld, B. (2018). *seksuell*. Store norske leksikon Hentet fra <https://sml.snl.no/seksuell>
- Halvorsen, K. (2017). *Sosiale problemer : en sosiologisk innføring* (2. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Heiberg, A. (2018). Oligofreni. I *Store norske leksikon* Hentet fra <https://sml.snl.no/oligofreni>
- Helsedirektoratet. (2018). Pedofili. Hentet fra <https://helsenorge.no/sykdom/psykiske-lidelser/pedofili>
- Hermstad, K. (2010). *Forbrytelse og selvforståelse*. Trondheim: Tapir akademisk forl.

- Ifversen, J. (2007). Begrebshistorien efter Reinhart Koselleck. *Slagmark - Tidsskrift for idéhistorie*, 0(48), 81-104. Hentet fra <https://tidsskrift.dk/slagmark/article/view/68>
- Jordheim, H. (2001). *Lesningens vitenskap*. Oslo: Universitetsforl.
- Jordheim, H. (2004). Inledning. I R. Koselleck (Red.), *Erfarenhet, tid och historia : om historiska tiders semantik*. Göteborg: Daidalos.
- Justis- og Politdepartementet. (1927). *Om forandringer i straffeloven* (Ot. prp. nr. 8, 1927). Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1927&paid=3&wid=a&psid=DIVL192&s=False>
- Justis- og politdepartementet. (1960). *Innstilling fra straffelovrådet om Revisjon av straffelovens bestemmelser om forbrytelser om sedeligheten*. Oslo
- Justis- og politdepartementet. (1961-62). *Om endring av straffelovens bestemmelser om forbrytelser mot sedeligheten* (Ot. prp. nr. 40. 1960-61). Oslo. Hentet fra https://stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1961-62&paid=4&wid=a&psid=DIVL424&s=True&pgid=a_0409&vt=a&did=DIVL438&tab=True
- Justis- og politdepartementet. (1999-2000). *Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)* (Ot. prp. nr. 28. 1999-2000). Oslo. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-28-1999-2000-/id160376/>
- Justisdepartementet. (1925). *Innstilling fra den av Justisdepartementet 11. mai 1922 opnevnte komité til revisjon av Straffeloven*. Oslo.
- Kjølseth, T. K. (2009). Psykologisk behandling av utbrenthet. Hentet fra <https://tidsskriftet.no/2006/11/kronikk/psykologisk-behandling-av-utbrenthet>
- Koselleck, R. (1994). Some Reflections on the Temporal Structure of Conceptual Change. I W. Melching & W. Velema (Red.), *Main Trends in Cultural History: Ten Essays*. Amsterdam: Rodopi.
- Koselleck, R. (1996). A Response to Comments on the Geschichtliche Grundbegriffe. I H. Lehman & M. Richter (Red.), *The meaning of historical terms and concepts. New studies on begriffsgeschichte*. Washington: German Historical Institute, D.C. Occasional Paper No. 15.
- Koselleck, R. (2002). *The practice of conceptual history : timing history, spacing concepts*. Stanford, Calif: Stanford University Press.
- Krumsvik, R. J. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforl.

- Kurunmäki, J. (2005). Begreppshistoria. I K. Boréus & G. Bergström (Red.), *Textens mening och makt : metodbok i samhällsvetenskaplig text- og diskursanalys* (2. oppl. utg., s. 181-217). Lund: Studentlitteratur.
- Langfeldt, T. (1993). *Sexologi*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Langfeldt, T. (2005). *Erotikk og fundamentalisme*. Oslo: Universitetsforl.
- Langfeldt, T. (2013). *Seksualitetens gleder og sorger*. Bergen: Fagbokforl.
- Leseth, A. B. & Tellmann, S. M. (2014). *Hvordan lese kvalitativ forskning?* Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforl.
- Lønnå, E. (1996). *Stolthet og kvinnekamp* I samarbeid med Norsk kvinnesaksforening.
- Lønnå, E. (2018). Kvinners rettigheter i Norge fra 1945 til 1990-årene. I *Store norske leksikon* Hentet fra https://snl.no/Kvinnens_rettigheter_i_Norge_fra_1945_til_1990-%C3%A5rene
- Mathiesen, T. (2011). *Retten i samfunnet: en innføring i retts sosiologi*. Oslo: Pax.
- Myhre, E. (2016). «De er jo også mennesker» - Farlighet, avhumanisering og mannlige sinnssyke seksualforbrytere 1895-1940. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 57(01), 31-59. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2016-01-02> ER
- NABO. (2019a). Overgrep. I *Det Norske Akademis Ordbok*. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/overgrep>
- NABO. (2019b). Voldtekt. I *Det Norske Akademis Ordbok*. Hentet fra <https://www.naob.no/ordbok/voldtekt>
- NOU 1997: 23. (1997). *Seksuallovbrudd - Straffelovkommisjonens delutredning VI*. Oslo. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1997-23/id141115/>
- Redd Barna. (2019). Verdier og strategi. Hentet fra <https://www.reddbarna.no/om-oss/organisasjonen/verdier-og-strategi>
- Regjeringen. (2017). Lovarbeidet. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Arbeidet/Lovarbeidet/>
- Regjeringen. (2019a). Ivar Lykkes regjering. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringsliste-1905-1945/ivar-lykkes-regjering-1926-1928/id507321/?expand=factboxRegjeringsmedlemmer>
- Regjeringen. (2019b). Kjell Magne Bondeviks første regjering - 17. oktober 1997-17. mars 2000. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer->

[og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/kjell-magne-bondeviks-forste-regjering-1/id438733/](https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/kjell-magne-bondeviks-forste-regjering-1/id438733/)

Rugland, E. (2002). Utbrenthet rammer flere. Hentet fra <https://forskning.no/arbeid-psykiske-lidelser-partner/utbrenthet-rammer-flere/1086577>

Ryste, M. E. (2018). Likestilling I *Store Norske Leksikon*. Oslo. Hentet fra <https://snl.no/likestilling>

Sejersted, F. (2019). Norge i etterkrigstiden I *Store norske leksikon* Hentet fra https://snl.no/Norge_i_etterkrigstiden

Skilbrei, M.-L. & Stefansen, K. (2018). *Seksuell vold : en samfunnsvitenskapelig innføring*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Skålevåg, A. S. A. (2009). Kjønnnsforbrytelser. Sedelighet, seksualitet og strafferett 1880–1930. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 33(01-02), 7-25. Hentet fra <http://www.idunn.no/tfk/2009/01-02/art01>

Stortinget. (2019). Einar Gerhardsens tredje regjering. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/om-regjeringa/tidligere-regjeringer-og-historie/sok-i-regjeringer-siden-1814/historiske-regjeringer/regjeringer/einar-gerhardsens-tredje-regjering-1955/id438719/>

Strand, V. B. (2017). *Barnekonvensjonen*. Oslo: Store norske leksikon. Hentet fra <https://snl.no/Barnekonvensjonen>

Strand, V. B. (2019). Menneskerettigheter. I *Store norske leksikon*. Oslo Hentet fra <https://snl.no/menneskerettigheter>

Søftestad, S. (2018). *Grunnbok i arbeid med seksuelle overgrep mot barn*. Oslo: Universitetsforl.

Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse*. Bergen: Fagbokforl.

Østbø, I. B. (2010). *Storting og regjering* Schibsted.

Åkerstrøm Andersen, N. (1999). *Diskursive analysestrategier : Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. København: Nyt fra Samfundsvitenskaberne.